

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

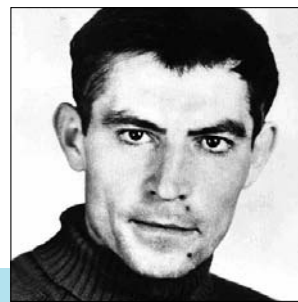
1 (690), 1—9 січня 2013

ПРЕМ'ЄРА РУБРИКИ
“ПРОСВІТА” — 145!

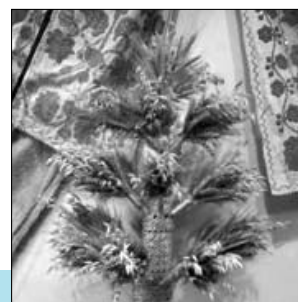
3

75 РОКІВ ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ
СТУСА

8–10

ЗЛЕТІЛИСЯ ВСІ СВЯТІЇ,
ВЗЯЛИ КНИГИ ЗОЛОТІЇ

14–15

2013

З Новим роком!
З Різдвом Христовим!

Дорогі браття і сестри!
Христос народився! Славимо Його!

Людина завжди шукала й донині шукає миру й радості на землі. Марксистки й лєнінці мріяли побудувати без Бога рай на землі. До цього “раю” вони йшли шляхом руйнації і десятків мільйонів смертей невинних людей. У наш час людство теж шукає миру і радості, а в результаті опустилося до крайньої бездуховності, дійшло до глибокої аморальності, де панують наркоманія і пияцтво, розпуста і статеві збочення, неправда і владолубство, немилосердя і жорстокість, непомірне багатство і бідність.

У чому полягає причина відсутності миру і радості? Причиною є гріх, який панує в людській природі. Для того, щоб знищити гріх і наслідок його — смерть, Сину Божому треба було стати людиною.

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета Преосвященним архіпастирям, боголюбивим пастирям, чесному чернецтву та всім вірним Української Православної Церкви Київського Патріархату

Сьогодні ми святкуємо день народження від Пресвятої Діви Марії Сина Божого. Заради нас, грішних, Бог підкорив Себе законам природи. Він принизив Себе, був розп'ятий на хресті, щоби знищити в нашій природі гріх. Він помер, щоби Своїм воскресінням знищити наслідок гріха — смерть.

Якщо ми вдумаємося як слід у земне життя Ісуса Христа, починаючи від Його народження у Вифлеємі, то помітимо, що зовнішньо все в Ньому було вбоге і скромне. Творець всесвіту явився на землі не в царській порфірі, не в сяянні Своєї Божественної слави. Усе Його земне життя було подвигом хреста. Він зцілював хворих, воскрешав мертвих, виганяв бісів, а юдеї говорили, що все це робиться силою бісівською. Він прощав гріхи, а Його звинувачували в богохульстві.

Ніколи людина не говорила про гріх так, як Христос. За вченням Христа, гріх — це причина всіх бід на землі й на небі. Гріх руйнує не тільки душу, а й тіло. Тому справедливо вважається, що гріх є призвідцем майже всіх хвороб.

Ніколи раніше людина не говорила про сім'ю, як Ісус Христос. До Христа в сім'ї панували найгрубіший деспотизм, розбещеність пристрастей, багатоженство. За вченням Христа, шлюб — це не тимчасовий контракт чи договір, а злиття двох сердець в одне (Мф. 19:5). Він підніс

жінку зі становища безправної рабині чоловіка до її первісного призначення бути матір'ю. Він повернув сім'ї взаємну любов і повагу. Сім'я як Божественне установлення має бути священною і чистою.

Ніколи людина не говорила так про земні блага, як Христос. Він не був філософом, економістом, ученим-фізиком, політиком або дипломатом. Він також не був людиною, яка тікає від реальностей навколишнього життя; Христос не відкидав значення земних благ, але показував, у чому сенс людського життя на землі. Він дав золоте правило: “Люби ближнього твого, як самого себе”; і: “Як хочете, щоб робили вам люди, так і ви робіть їм”. Це заповіді Господні всім людям: багатим і бідним, молодим і старим, знатним і простим. Він із сумом говорив: “Як важко тим, що мають багатство, увійти в Царство Боже” (Лк. 18:24); “Горе вам, багаті, бо ви не одержали своєї втіхи” (Лк. 6:24). Христос не осуджував земних благ, але завжди підкреслював, що правильно ставитися до багатства здатен лише той, хто не поневолений ідолом користолубства, для кого земні скарби не мають визначальної цінності.

Христос учив, що істинна мета земного життя людини не на землі, а на небі; і тимчасове життя слід осмислювати

Закінчення на стор. 2

Листівка українців за кордоном. 1940—60 рр.

Закінчення.
Початок на стор. 1

і розцінювати через вічне, духовне, нетлінне життя. Він не лише говорив, а й на Собі показав, що земне подорожування починається коліскою і закінчується могилою. А між першим і останнім етапами життя — неминучі скорботи і радощі, хвороби і насолоди земними благами.

Які дивовижні протилежності поєднуються в людському житті! Шастя і сльози, любов і ненависть — усе це безладно змінює одне одне, і часто несподівано. Ще не встигли затихнути радощі ангельського співу на честь Сина Божого Господа нашого Ісуса Христа: “Слава у вишніх Богу і на землі мир”, — як по всьому Вифлеєму і його околицях пролунав невтішний плач матерів, у яких, за нелюдським повелінням

Ірода, відібрали і знищили немовлят чоловічої статі.

Здавалося б, із пришествям Христа, Який приніс на землю мир і любов, повинна була б припинитися людська злоба. Але, як бачите, людська злоба не знає ні часу, ні меж. Навпаки, немов глузуючи і знеславлюючи любов Божу, вона саме тепер і виявилася в такий жакливий спосіб. І це слід сказати про всяку злочинну пристрасть, бо кожна злочинна пристрасть осліплює людину і штовхає її на криву дорогу. Ми обурюємося цими та подібними беззаконними і неправдою, особливо коли це стосується християн.

Господь наш Ісус Христос не соромився називати нас братами (див. Євр. 2:11). Якщо це так, то ми зобов’язані всім своїм життям показувати свій духовний зв’язок із Господом. У протилежному випадку ми

тільки ганьбимо високе звання християнина і виключаємо себе з родинного зв’язку з Христом. Недостатньо носити ім’я християнина: треба бути справді християнином — за способом життя, за душею і серцем; інакше ім’я християнина виявиться пустим звуком. Особливо важливо замислитися про це в наші дні, коли суспільство потребує духовно-морального відродження.

Цього святкового дня сердечно вітаю вас, дорогі браття і сестри, і всіх християн України з Різдом Христовим і Новим роком! Поздоровляю зі святом Президента України Віктора Януковича, Верховну Раду, Уряд і Збройні сили України. Вітаю зі святом усіх наших земляків українців по всьому світі: в Америці і Канаді, в Латинській Америці і Австралії, у Європі й Азії.

Різдво Христове закликає нас творити діла милосердя і любові. Нам треба поспі-

шати до хворих, самотніх, до всіх, хто потребує нашої допомоги.

Підносячи подяку Богові за всі Його благодіяння і милості минулого року, будемо старанно просити, щоб Він зберіг нас у єдності й однодумності, дарував нашій Українській державі силу і мудрість подолати всі труднощі, зберегти нас у братолюбстві, щоб послав удосталь плодів земних і подав Україні Своє небесне благословення.

Нехай Бог миру і любові буде з усіма нами!

Христос народився! Славимо Його!

**ФІЛАРЕТ,
Патріарх Київський
і всієї Руси-України**

Різдво Христове
2012/2013 р. м. Київ

“...в ньому бо ті, що зіздам служили, від зізди навчилися поклонятися Тобі — Сонцю правди, і пізнавати Тебе — Схід з висоти...”

Тропар Різдва

Високопреосвященним і Преосвященним Архієпископам та Митрополитам, боголюбивим єпископам, всечесному духовенству, преподобному монашеству, возлюбленим братам і сестрам, в Україні та на поселеннях у світі суцям

Дорогі в Христі!

У цей святковий і радісний день Різдва Христового засилаю всім вам найщиріші вітання з нагоди цього великого празника християнської віри. Різдво — це день, коли вічний і невидимий Бог зволив увійти в людське життя як новонароджене Дитя. Різдво — це час, коли могутній і незбагненний Усдержитель, котрий тримає у своїх руках життя і долю всього, що існує, Сам зволив віддати себе людині, покластися в обійми своєї дівственної Матері та шукати захисту в її обручника Йосифа. Різдво — це святкова хвилина, коли самотня сучасна людина відчуває трепет невимовної Божої близькості й уваги до себе, коли небо і земля, янголи й люди, небесні світила та земні звірята збираються в єдину родину довкола вифлеємських ясел, в яких сьогодні спочиває новонароджений Цар віків, та радісно співають: “Славимо Його!”

...в ньому бо ті, що зіздам служили...

Багато різних доріг ведуть сьогодні до убогої стаєнки у Вифлеємі Юдейському та сходяться перед таїнственними яслами, на яких спочиває новонароджений Христос-Господь. Про одну таку подорож, її початок, непросту дорогу і вінець розповідає нам сьогодні євангеліст Матей. Ідеться про мудреців зі Сходу, ведених зорею. Коротка згадка про цих людей приховує в собі глибоку дійсність. Ці дивні подорожні, яких звемо також східними царями чи волхвами, що згідно з церковним переданням називалися Каспер, Мельхіор і Балтазар, правдоподібно, були вавилонськими астрономами, високоосвіченими людьми свого часу. Спостерігаючи за рухом небесних світил та вивчаючи довколишній світ, вони дійшли висновку, що Всесвіт не є сумішшю випадковостей, навіть більше: усе, що існує, має якусь мету, до чогось прямує, на Когось очікує. Зрушені науковим пошуком, урешті-решт ці східні царі пішли за зорею, щоб дізнатися, куди вона прямує і де є Той, на кого чекає Всесвіт. Мудреці є уособленням людства, яке, освоюючись на здатності людського розуму пізнати Істину, широко її шукають, — того людства, яке має знання, але не має розуміння всього того, про що знає.

Дивним був шлях волхвів до Істини — до пізнання правдивого Бога: Творця і Спасителя світу. Дорогою вони, напевно, вступали до не одного земного правителя, зокрема й до царя Ірода, проходячи його володіння. Лише перебувши за зорею до Вифлеєма, знайшовши того Єдиного, до якого прямують і кому поклоняються і небесні світила, і земні істоти, вони у Христі-Ісусі збагнули зміст усього, що існує, зрозуміли сенс своєї подорожі: від служіння

Різдвяне послання Блаженнішого Святослава до вірних Української Греко-Католицької Церкви

зорям прийшли до служіння Богові. “Господь наш Ісус Христос, — навчає св. Іриней, — Він є Словом Божим, який у повноті часів став людиною між людьми, щоб поєднати мету із їхнім початком, тобто людину з Богом” (*Проти ересей* 4, 20, 4-5). Будучи приведені до віри в єдиного Бога самою зорею, вони поклонилися убогому Дитятку. Саме в цьому Маляті очима віри вони побачили всемогутнього Царя віків, склавши Йому в дарі золото; саме в Ньому впізнали незбагненого і вічного Бога-Творця, піднісши Йому ладан; саме в Ньому знайшли воплощеного Спасителя-Месію, Сина Божого, від віків помазаного Святим Духом, жертвуючи Йому дорогоцінне пахуче миро.

...від зізди навчилися поклонятися Тобі — Сонцю правди...

У день Різдва Христового кожна віруюча людина спішить до вифлеємського вертепу, щоб побачити в яслах на сіні маленького Ісусика та віддати Йому поклон і славу як своєму Богові та Спасителю. Для того, щоб гідно пережити цей празник, кожен із нас покликаний віднайти свою дорогу до Бога, який прийшов до людини в людському тілі. До цієї особистої дороги віри кличуть нас сьогодні небесні янгольські хори, що благовістують цю велику радість світові співаючи: “Слава во вишніх Богу, і на землі мир в людях благовоління!” Вифлеємська зірниця запрошує нас стати поруч із мудрецами, що йдуть із дарами, та з вірою особисто зустріти Христа-Господа, який видимо присутній між нами.

Це Різдво ми святкуємо в році, який Христова Церква проголосила Роком віри, який збігається із ювілеєм 1025-ліття Хрещення Руси-України, що його ми разом відзначатимемо всецерковною прощеною на березі давнього Дніпра при Патріаршому соборі в Києві 18 серпня 2013 року. Мета цієї нашої спільної подорожі — відновити в українському народі дар Христової віри, яка була впродовж століть для нас силою і мудрістю, що допомогла нам не тільки піднятися на вершину культурних і загальнолюдських надбань, котрі лягли в основу християнської цивілізації на Сході Європи, а й не дала втратити з очей єдине Сонце правди — Христа-Господа, перед яким меркнуть і небесні світила, і земні володарі, що не навчилися Йому поклонятися. Христова віра є тим безцінним скарбом, за допомогою якого ми, подібно до євангельських мудреців, сьогодні можемо розпізнати у цій новонародженій Дитині нашого Царя, Творця і Спасителя, не втратити істинного змісту Різдва, а навпаки збагнути мету всього, що існує: правду про наше минуле, значення нашого сьогодення та шлях у майбутнє.

Різдво — особливе родинне свято. Наш Бог і Спаситель забажав покласти себе, як мале Дитя, в руки сім’ї: чоловіка і жінки, Йосифа та Пречистої Діви Марії.

Святіший Отець Венедикт XVI, закликаючи сьогодні вірних Христової Церкви особливо дбати про *передавання віри новим поколінням*, ділитися своєю вірою з ближніми, покладає найбільшу надію на християнську родину. Адже сім’я, як домашня Церква, завжди була тим осердям, у якому від початків християнства передавалася віра в Бога від батьків до дітей. Нині її завдання не змінилося: Господь вкладає в руки родини віру Церкви, закликає батьків передавати своїм дітям власну віру в Бога, виховувати їх на добрих християн. На жаль, у сучасному світі не бракує ворогів, які намагаються знищити традиційну родину, а найголовніше — убити осердя передавання віри в нашому народі, подібно до вбивства вифлеємських дітей. Просімо сьогодні у новонародженого Спасителя, щоб кожен батько, на взірць св. Обручника Йосифа, захищав свою сім’ю, чув над збереженням у ній дару Христової віри, а мати особливо дбала про християнське виховання своїх дітей.

...пізнавати Тебе — Схід з висоти...

Історичні обставини народження Ісуса Христа, можливо, належали до найважчих в історії старозавітного Божого народу. Хоча Ізраїль і потрапив до єдиного римського простору, однак втратив свою незалежність і тисячі людей повинні були підкоритися перепису населення за наказом імператора Августа. Місцева влада була деспотичною, розмовляла із своїм народом мо-

вою меча. Тому євангеліст Матей пише: “Тоді справдилось те, що сказав був пророк Єремія: в Рамі чути голос, плач і тяжке ридання: то Рахиль плаче за дітьми своїми і не хоче втішити, бо їх нема” (Мт. 2, 17-18). Щоб врятувати життя родини, Йосиф із Дитятком та Марією змушені були обрати долю емігрантів і втікати до Єгипту.

Але ці обставини суспільного розпаду наче лише акцентують на тому, що джерело різдвяної радості має неземне походження. Не земний володар, а Божественний Спаситель, Схід з висоти, є Той, хто народився і перетворив цю хвилю темряви, розгублення та плачу на *центр і кульмінацію історії спасіння Всесвіту*. Бо ж у цій Дитині, за словами апостола Павла, “спочиває вся повнота Божества” (Кол. 1, 19).

Порівнюючи обставини нашого сьогодення, в яких небесне різдвяне світло пробивається крізь темряву нашої ночі та кличе нас святкувати народження Спасителя, ми віднаходимо багато спільного з часом народження Христа у землі Юдейській. Різдво Христове показує нам, що нашим Спасінням є не людина, а наш Бог, який приходить сьогодні до нас: *це Спасіння само ніжно вкладається в наші обійми у вигляді маленької Дитини*. Це про Нього пише пророк Ісаї як про Еммануїла, що значить “З нами Бог”, коли каже: “Бо хлоп’ятко нам народилося, сина нам дано, влада на плечах у нього, і дадуть йому ім’я: Чудесний порадник, сильний Бог, Отець довічний, Князь миру” (Іс. 9, 5). Спасителем був не тодішній імператор Август чи якийсь сучасний можновладець, а Христос-Бог. Лише Він є нашим Господом, Джерелом нашого життя, сили, вічного миру і щастя, — неземної різдвяної радості, що усуває страх, дає надію на світло життя: стає радістю всіх людей (пор. Лк. 2, 10). Лише Ісус Христос, що навіки з’єднався з повсякчасною хвилиною людського життя, є тим Сходом із висоти, пізнавати якого силою християнської віри та поклонятися якому кличе нас сьогодні вся Вселенна.

Дорогі в Христі! Нехай у своєму Різдві новонароджений Спаситель наблизиться до кожного з вас та завітає із своїм небесним світлом до кожної оселі, де чекають на Нього!

Нехай неземна ніжність самого Бога зворушить і зігріє серце всіх нас: тих, хто вдома, і тих, хто в дорозі, тих, хто далеко від рідної землі, і тих, хто шукає саме в ній достатку, миру і злагоди для своєї родини. Нехай небесна радість від того, що Господь об’являється там, де людська влада й сила є безсилями, подарує нам віру й надію на кращу долю нашої України.

Нехай різдвяна коляда стане для нас сьогодні, як і колись, могутньою силою, через яку ми ділитимемося своєю вірою, обновлятимемо наше суспільство та єднатимемося із усім Усесвітом, що прославляє сьогодні свого Творця і Господа.

Христос рождається! Славимо Його!

СВЯТОСЛАВ

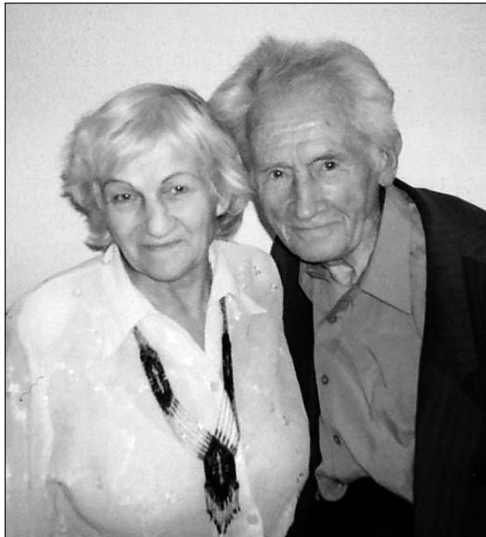
Дано в Києві, при Патріаршому соборі Воскресіння Христового, 19/6 грудня, у день Святого Миколая, архієпископа Мир Лікійських, чудотворця

Надія КИР'ЯН

Бути над прірвою — і не впасти

Тоталітарна система нівечить життя і калічить людей по-різному. Одних убиває — кулею чи голодом, запроторює у психлікарні, відбирає здоров'я, робить інвалідами, а інших — сексотами (стукачами), заганяє у прокурове ложе однаковості, у внутрішню еміграцію (робити одне, говорити інше, а думати щось третє) тощо. Залишитись у цих обставинах на волі людиною, вірною своєму життєвому призначенню, власним принципам, — це як пробігти між краплинками дощу і не змокнути, висіти над прірвою і не впасти, перехитрити могутню нелюдську систему. Одне слово — народитися в сорочці. Це майже вдалося героєві цього матеріалу Іванові Кассалі, який прожив 85 років, залишився оптимістом, цікаво й неординарно мислить, повний сил і енергії й далі працює на благо України.

Надія Кир'ян та Іван Кассала в редакції

Івана Григоровича знають не лише на Волині, де він живе, а й у Києві та Запоріжжі, в Севастополі й Донецьку, на Полтавщині й Слобожанщині. За свого приймають його пасажирів потягів і автобусів, адже вже понад 20 років (відколи пішов на пенсію) він мандрує Україною, пропагує українські ідеї, веде бесіди і дискусії про незалежність України, національну символіку тощо. Розповсюджує українські книжки, демократичну пресу — газети “Нація і держава”, “Волинь”, “Кримська світлиця”, “Флот України”, “Слово Просвіти” та ін. Його життя — справжній бестселер, козацький гостросюжетний роман із дивовижними пригодами.

Народився Іван на Полтавщині, у селі Міські Млини Зінківського району. Школу закінчив зі срібною медаллю. 1949 року добровільно пішов в армію, але за станом здоров'я його комісували. Вищу освіту здобув на юридичному факультеті Московського університету імені М. В. Ломоносова. Працював слідчим прокуратури, юрисконсультантом на Вінниччині, Дніпропетровщині, Житомирщині, Полтавщині. 1978 року оселився на Волині й десять років працював адвокатом у Каміні-Каширському. 1988-го його відправили на пенсію за те, що у маленькому провінційному містечку відверто агітував за синьо-жовтий прапор і тризуб.

Іван Кассала — автор кількох поетичних збірок. 2011 року нагороджений літературною премією ім. Ярослава Окуневського Військово-Морських Збройних Сил України за збірку “Мамина дорога”, видану в Севастопольській філії Видавничого центру “Просвіта”. Із Севастопольською “Просвітою” співпрацює давно. Капітан-лейтенант Микола Гук, перший голова Севастопольської “Просвіти” і редактор газети “Дзвін Севастополя”, на початку 1990-х прийняв Івана Кассалу в цю організацію. Іван Григорович писав статті до редакції, поширював цю та інші газети по всій Україні, організовував передплату, чим займається й дотепер. Брав участь в останній виборчій кампанії як член КУНУ.

Іван Григорович — талановитий оповідач, ось як розповідає про дитинство: “Я жив на хуторі Шкидинівці, на березі річки Ворскли. Навколо зеленіли ліси і гаї, синіли озера. 1933-го мені йшов шостий рік. Бачив коло озера Остуга курені з гілок дерев. В озері голі й голодні люди ловили черепашок, варили їх і їли. Варили бур'ян, корінці. Коли потім я став вивчати у третьому класі історію стародавнього світу, то він уявлявся мені у вигляді голоду 1933 року..

Мій батько, Григорій Данилович Кассала, зустрів банду комуністів спокійно. Ті обнишпорили всю хату, на горішці своїми будьонівками обібрали всю павутину, але хліба не знайшли. Залізними штрикачками перекололи весь город, та марно, бо батько кілька мішків жита сховав у лісі. Восени ми назбирали жолудів і їли хліб, спечений із суміші житнього та жолудевого борошна. Залишилася в нас також корова, завдяки якій і вижили”.

1939 року хутори ліквідовували, мешканців виселяли, через що родина Кассалів переїхала на Кубань у станицю Усть-Лабинську. “Сталін нас врятував від Гітлера, — розповідає Іван Григорович, — бо Україна вся горіла, а в

Росії партизанів не було. Хати не палили, нікого не вішали, не розстрілювали”. Іван Григорович охоче відповідає на запитання, а розповісти йому є про що.

— Коли Ви відчували себе українцем?

— 1944 року ми переїхали з Кубані, де вже почався голод, в Сахновщину Харківської області. Там придбав книжку “Як гартувалася сталь” Миколи Островського, в якій уперше в житті прочитав про жовто-блакитний прапор і свого земляка Симона Петлюру. Той прапор мене зачарував. Зрозумів, що я українець, що моя батьківщина Україна, а не СРСР. Прочитавши цю книжку, став українським націоналістом. У газеті “Голос України” була опублікована моя стаття: “Прапор України від сонця”. У мого товариша у веранді висіла карта СРСР із зображенням прапорів республік. З обіду до вечора на неї світило сонце. Під його промінням український прапор яким був, таким і залишився — жовто-блакитним, російський — біло-синьо-жовтим. А червоний став жовтим. Сонце змінило тільки один колір. Якось у Лозовій від кобзаря почув пісню: “Воював за рабство, а тепер ні спереду, ні ззаду, воював за свободу, а тепер хоч з мосту та в воду”. Тієї миті здалося, що співець подібний до Павки Корчагіна...

Ще на Кубані, коли чув українські пісні, в мене з'явилася ностальгія за Україною. Коли приїхали в Сахновщину, я сам виписав собі квиток: “Кассала Іван Григорович, член ОУН”. Вважав, що ОУН — найкраща партія. Квиток десь подівся. Здогадався, що його батько спалив, бо за це тоді можна було потрапити у в'язницю.

У Харкові в букіністичному магазині придбав ілюстровану історію України Михайла Грушевського 1912 року видання. І перше в житті прочитав правдиву історію України.

— Як потрапили до Москви?

— На Кубані я закінчив п'ять класів, працював у промкомбінаті. Збирав хлопців, читав свої вірші про те, що Сталін бандит, комуністична партія банда, СРСР — тюрма, Україна буде самостійна. І мене ніхто не продав, там бути націоналістом простіше, ніж у Західній Україні. Бо тільки з'явився на Волині, мене одразу взяли на замітку в КДБ і в райкомі.

Після закінчення 7-го класу хотів вступати до технікуму. А директор школи заінтригував: он на Ленінських горах у Москві університет будують, там кімната на одного студента, 500 карбованців стипендія... Вирішив учитися далі.

1956 року вступив до Московського університету на юридичний факультет. Гуртожитку не давали.

Тоді написав листа Ворошилову, пояснив, що не маю за що винайняти квартиру, нехай поставлять ліжко хоч у коридорі. Гуртожиток відмовував. Я там організував українське земляцтво. Запросили на наше зібрання О. Корнійчука. Він не прийшов, злякався. А Рильський до нас завітав, подарував збірку “Троянди й виноград”. Коли про земляцтво дізналися, нами зайнявся КДБ, мене допитували на Луб'янці: “Батько писав Вам, щоб Ви привезли 3 кг цукру з Москви?” — “Писав, привіз”. — “Писали, що на Харківщині кругом цукрові заводи, а цукру немає, все забирає Москва? А якби Україна була самостійна, була б така багата, як Америка. Ви з такої хорошої сім'ї, звідки такі антирадянські настрої?” — Я нічого не відповів, бо налаштований був не проти радянської влади, а проти комунізму, бо керує не рада, а фашистські гнізда райкому, обкому, ЦК, а радою лише прикриваються. Було це за хрущовської “відлиги”, тому обійшлося. А за Брежнєва, напевно, дали б 25 років і я поїхав би на Коліму.

Дипломна робота моя була “Суверенитет Украинской ССР”. Цілий місяць проходив практику в Президії Верховної Ради України. Там побачив, який у них суверенітет: з найдрібнішого питання треба було консультуватися з Москвою.

Коли проходив практику в Міністерстві закордонних справ України, побував у міністерській бібліотеці. Там було багато різної літератури: і про ООН, і націоналістичної, і білогвардійської. Але — англійською мовою. Я подивився, погортав і тільки.

Після університету працював слідчим прокуратури Межівського району на Дніпропетровщині. Потім — у Апостоловому. Мене вважали авторитетним фахівцем, бо закінчив Московський університет, де вчився 5 років. Доручили вести 17 кримінальних справ. З них 14 типових — про крадіжки робітників і колгоспників.

Викликаю по черзі сімох колгоспників і питаю: “Ви крали пшеницю нового урожаю?” — “Ні”. Насправді міліція вилучила в них по кілька мішків пшениці чи картоплі. А Ленін же в Декреті писав, що земля належить селянам. Значить, вони не крали в держави, а брали своє. І я заклав справи, здав до архіву. Потім викликаю сімох робітників: “Ви крали деталі на заводі?” — “Ні”. А в них міліція вилучила в того деталі, в того спирт тощо. А Ленін же писав у Декреті, що фабрики й заводи належать робітникам. Заклав і ті сім справ, посилаю-

чись на статтю 6, пункт 1 Кримінально-процесуального кодексу: “В їхніх діях нема вини”. І отримав нагороду за хорошу роботу, а прокурор — подяку.

Інший слідчий, який працював після мене й декретів Леніна не читав, тягнув усіх робітників і колгоспників до суду. А як він міг довести вину колгоспників і робітників? Усі колгоспники крали, всі робітники крали. Двох свідків знайти було неможливо. А я ж не міг йому підказувати, що робити. Бо сам не знаю, чи я вчинив правильно по закону.

Потім за свої погляди заслужив славу антикомуніста, антирадянщика, українського буржуазного націоналіста. Неодноразово до мене “підкочувалися” провокатори, я на провокації не піддавався. Коли працював на Полтавщині, було легше, бо там керівником був Євген Кирилович Марчук. А яке начальство, такі й підлеглі. Якщо там забороняли відзначати роковини Петлюри, то він казав: хай би відзначали...

— Як Вашу націоналістичну пропаганду сприймають у східних областях?

— Добре. І в Криму, і в Донецьку, і в Запоріжжі, і в інших місцях я знаходжу одностудії. Якщо навіть хтось, не згодний із моїми поглядами, виявляє агресію, то завжди є люди, які мене захищать. Часом погрожували викинути з вагона чи замахувалися ціпком, але жоден не вдарив.

— Як маєте секрети, що в такому поважному віці ще роз'їжджаєте по всій Україні?

— Я три роки вже не снідаю, не обідаю, а тільки вечеряю. Тепер думаю перейти на дворазове харчування: обідати і вечеряти. Вранці я п'ю каву. А тоді цілий день працюю: до обіду пишу вірші, статті, після обіду читаю. Під вечір зварю картоплі в мундирах, сала насмажу, цибулі — ось і вечеряю. Часом мене запрошують у школи, зустрічаюся з дітьми. У шкільному музеї є мої публікації, фотознімки. Це надихає. Багато вражень від подорожей. Ще за все життя не робив нікому зла, намагався допомагати людям. Ніколи не давав і не брав хабарів, вважаю, що це низько.

— У поїздах чули відгуки людей про новий мовний закон?

— Люди не схвалюють закон Ківалова—Колесніченка: і в Донецьку, і в Запоріжжі, і в інших містах. Говорять: в Україні має

бути одна державна мова — українська, як у Росії — російська. Коли один вимагатиме регіональну польську, той румунську — буде хаос.

— Вам допомагають друзі, сусіди, місцева влада?

— Адміністрація цього року завезла мішок картоплі. І торік також. Від соціального захисту приходять жінка — поміє підлогу, посуд. Буває, що сусіди щось занесуть як подяку за газети, які роздаю. Діти приносять лісові ягоди, це дуже приємно.

— Щасливо прожили життя?

— Так. І цікаво. А якби вступив у КПРС і не виступав проти партії й проти комунізму, то, може, був би начальником КДБ або прокурором. А так я ніколи не був у партії і вважав, що вона ще гірша, ніж партія Гітлера. Якщо фашизм — це банда, то комуністична банда — це страшніша.

Іван Кассала не розкошує, на 1000 гривень пенсії ухитряється купувати й передплачувати газети і не лише для себе, живе у невеличкій квартирі, де нема опалення. Але ні на що не скаржиться. Україна для нього насправді понад усе. І українські герої живуть у серці. Захищає їхню пам'ять щиро і дуже дотепно. Ось уривок однієї з його статей:

“Одна з наших газет повідомила, що у Луцьку не хочуть жити на вулиці Бандери. Дехто шукає помешкання в іншій частині міста. Якби в СРСР хтось сказав, що не хоче жити в будинку на вулиці Сталіна, то його негайно поселили б на Соловках чи Колими, в снігах тундри, в концтаборі імені товариша Леніна. Або ще краще, дали б кулю в потилицю, як Миколі Щорсу. Що значить — монархія комуністична! Порядок! Тверда рука! А зараз в Україні анархія. Такої демократії, як в Україні, нема ніде...

Навіть у Каміні-Каширському, де творилася Українська Повстанська Армія, є вулиці Котовського і Зої Космодем'янської. Зоя палила хати в селах, на окупованій німцями території, під Москвою. Я читав: Петро Григорович Іванов захищав Москву і не знав, що в його селі Зоя запалила хату його дружини Марії Степанівни, і вона з чотирма малюками опинилася в грудні 1941 року на снігу.

Важко уявити у наш час людину, яка ще живе в СРСР і не визнає самостійної України. А Степан Бандера разом зі стотисячною армією УПА теж боровся за нашу незалежність.

Хто не хоче жити у теплій квартирі з усіма зручностями на вулиці Бандери в Луцьку, то хай міняється зі мною на Камінь-Каширський. Маю однокімнатну квартиру в п'ятиповерховому будинку, який п'ять років не опалюється взимку. У мене в січні шість градусів тепла в хаті. Я п'ять років сплю, ніби в гаражі. А мені 85. Дружина давно померла, дітей нема. Був син Григорій, та, тридцятирічного, 19 серпня 1992 року у Кривому Розі два міліціонери вбили. І за це нікого не судили. Хоч я колись виконував обов'язки прокурора, не зміг добитися справедливості. Нанесли сину Гриші удар палицею по голові, а слідчі міліції заявили: “Акта судмедекспертизи не складайте, бо винних нема”.

То, може, хоч тепер поживу в теплій квартирі на вулиці Бандери?”

“Сковородинізацію України не треба відкладати”

— *Пане Тарасе, що Вам ближче? Три-книжжя 60-х років (“Тиша і грім” В. Симоненка, “Атомні прелюди” М. Вінграновського, “Соняшник” І. Драча) чи своєрідне об’єднання трьох поетичних світів (М. Вінграновський — поєднувач свого міфопоетичного світу з міфологічними уявленнями українського народу; П. Скунець — вічний опозиціонер до зла, мороку, темряви, безпросвітності; Є. Маланюк — оздоровлювач нації, великий князь української поезії)?*

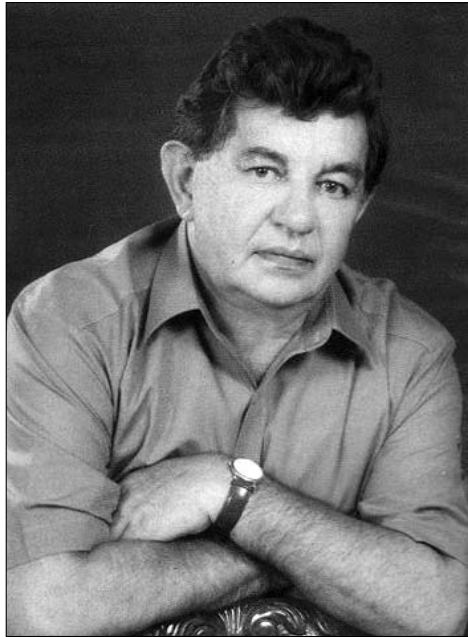
— На кожну з цих трьох поетичних збірок я дивлюся як на індивідуальну появу знакових осіб епохи шістдесятництва, до речі, навіть більше, ніж на появу яскравих імен, а на оприявлення цими ж збірками самої епохи. Зрозуміло, що тут годилося б називати ще й інші імена, але я відповідаю на поставлене запитання... Ці три поетичні світи з міфопоетикою і суворим реалізмом часу утворювали свій ширший світ, свою ідейно-естетичну систему. Хоч, правда, справжній і найвищий лету М. Вінграновський почне з “Ста поезій”, а творчо “найреволюційніша” Драчева збірка — це “Балади буднів”. Навіть його знаменита на той час поема “Ніж у сонці” сьогодні не матиме того ефекту, який був тоді. Про те, яких би творчих висот сягнув В. Симоненко, на жаль, можна лише теоретизувати. Обидві його збірки “Тиша і грім” та “Земне тяжіння” вийшли одна за одною і, очевидно, друга збірка тільки тематично розширила першу.

Про Скунця — “вічного опозиціонера до зла, мороку, темряви, безпросвітності” слід говорити як про поета виразно свого письма, свого стилю, своєї поетики, але він “засвітився” від шістдесятників і влився у їхні лави. А втім, усі “чисті” шістдесятники — “вічні опозиціонери до зла, мороку, темряви...”. Чому я кажу “чисті”, бо дехто сам собі “виписав” паспорт шістдесятника лише тому, що в тому часі жив. А хтось за об’єктивною належністю до шістдесятництва все ж при цьому пускав сатирично-інвективні стріли навіть на адресу Богдана Кравців. Що вже говорити про Євгена Маланюка — “оздоровлювача нації, великого князя української поезії”. Вони, себто Є. Маланюк та Б. Кравців, повернуться уже в незалежну Україну. Я їх видав: твори Маланюка на початку 1992 р., повніше видання досі не з’явилося, а поезія Б. Кравців побачила світ 1993 р. Зараз підготував до друку “Книги спостережень” у двох томах. Правда, 1994 р. у Києві (в-во “Світovid”) вийшов у світ третій том зібраних творів Б. Кравців як доповнення перших двох томів, що побачили світ у Нью-Йорку (1978 р., 1980 р.). Їх упорядкував Богдан Бойчук.

— *Чи погоджується з доктором філософських наук, громадським діячем Російської Федерації Ігорем Чубайсом, який в інтерв’ю газеті “День” (30 листопада 2012 р.) виносить свій “вирок”: “Сьогодні ми маємо розуміти: якщо Україна швидше перетворюватиметься на ту, якою вона хоче бути, це допоможе росіянам... З другого боку, правильні дії Росії допомогли б Україні. Важко бути вільним один без одного. Грубо кажучи, ми приречені на співпрацю, тому що розв’язуємо ті самі проблеми”. Справді приречені? Справді ті самі проблеми розв’язуємо?*

— Доктори філософії і є для того, аби мудро говорити й творити свої сентенції. Якщо сусід із сусідом живе в любові, мирі й злагоді, то це прекрасно. Із Росією ми, на жаль, розв’язуємо не ті самі проблеми. Вона століттями прагне нас проковтнути, а ми століттями прагнемо від неї звільнитись. Якби Росія навіть не допомагала, а не перешкоджала Україні “швидше перетворюватись на ту, якою вона хоче бути”, то це справді пішло б на користь двом державам. Із боку Росії “добра не жди, не жди сподіваної волі...” Навіть Єльцин, звертаючись до своїх співвітчизників-“добродійників”, повчально іронізував, мовляв, кожен росіянин щоранку повинен запитати себе, що він зробив для України.

— *“Українська правда” у серпні 2011 року звернулася до письменників, видавців та інтелектуалів із проханням написати спи-*

сок із 20 книжок українських авторів, які повинен читати кожен освічений українець. Туди ввійшли книжки С. Жадана (10 балів), Ю. Андруховича, Б.-І. Антонича, Ліни Костенко, Т. Шевченка (по 8 балів), І. Франка (7 балів), І. Котляревського, Г. Сковороди (по 6 балів), В. Винниченка, М. Гоголя, М. Матіос, В. Підмогильного, В. Стуса, Лесі Українки, М. Хвильового, В. Шкляра (по 5 балів), М. Вінграновського, Ю. Іздрика, М. Коцюбинського, Є. Плужника, Л. Подерв’янского (по 4 бали).

А твори І. Багряного, І. Вільде, О. Кобилянської, М. Рильського, Ю. Шевельова, В. Стефаника, Валерія Шевчука виявилися “поза рейтингом”. Це справедливо?

— Це некоректне звернення до читачів “Української правди”. У списку є такі “різнобальні” письменники, як Б.-І. Антонич, Т. Шевченко, І. Франко, І. Котляревський, Г. Сковорода, В. Винниченко, М. Гоголь, В. Підмогильний, Леся Українка, М. Хвильовий, М. Коцюбинський, Є. Плужник (називаю за порядком Вашого переліку), які не мали клопоту читати Ю. Андруховича, С. Жадана, Ю. Іздрика, Л. Подерв’янского. Та ніхто не скаже, що без цього читива вони не стали освіченими українцями. Я не кажу, боронь Боже, їх не треба читати. Треба! Треба, аби знати, хто вони, аби багато чого з їхньої творчості не рекомендувати іншим. Дивує новоявлений цинізм. Є. Плужника прирівняли до Ю. Іздрика та Л. Подерв’янского. По-перше, між справді художніми творами знак рівності відсутній, а якщо такий є, то це — біда, творчість завжди індивідуальна. Будь-яка найрозвинутіша література такого письменника, як Є. Плужник, возвела б у найвищий ранг своїх національних митців і пропагувала б його світові.

Недавно відійшли у засвіти Ігор Рима-рук і Леонід Талалай — два велетні української поезії. Хтось, може, упорядковує їхню спадщину? Вірю, що колись збагнуть рівень цих унікальних поетів, але отямитися варто негайно, треба збирати, укладати в томи, у книги, писати спогади, “відкривати” їх широкому колу читачів.

— *3 грудня ми відсвяткували 290 років від дня народження філософа світової слави Григорія Сковороди. Він закликав кожному людину плекати сад своєї душі. Чи багато людей дослухалося до його поради?*

— Ні, не відсвяткували... Хіба що для “галочки”. Не було відповідних наукових конференцій, лекторіїв, мовчала преса. Натомість на олігархо-чиновницькі забави запрошували “зірок” із вартістю квитка у кількасот доларів, щоб “чужому научатись”. Той сад, який колись, може, у когось і проростав у душі, сьогодні чахне, гине. Нині ганебно проголошують інші, не сковородинівські цінності.

— *Б. Олійник справедливо визначив нагальне завдання українства: “Провести культурну, духовну, моральну сковородинізацію всієї України, а через сталий розвиток внести народне вчення Сковороди в економіку та соціальну сферу”. Як Ви вважаєте, через скільки років це завдання в Україні можливо реалізувати?*

Тарас САЛИГА: «Для українського історичного буття Слово аж надто багато значило»

Тарас Салига — літературознавець, критик, публіцист, він уже понад два десятиліття очолює кафедру української літератури Львівського національного університету імені Івана Франка. Доктор філологічних наук, член правління Львівської організації Національної спілки письменників України, доктор філософії Українського вільного університету у Мюнхені, дійсний член Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові. Його наукові інтереси — історія української літератури ХХ століття. Хоч би про кого писав Тарас Юрійович — про Миколу Вінграновського чи Петра Скунця, Євгена Маланюка чи Івана Драча, Василя Симоненка чи Богдана Кравців, — він пише про українську літературу (передусім — поезію) і її роль у становленні української державності.

У його науковому доробку майже двадцять книжок і 500 статей. Т. Салига заслужений діяч науки і техніки України, лауреат літературних премій, зокрема О. Білецького, ім. Б. Лепкого, Фонду Воляників-Швабінських при фундації УВУ в Нью-Йорку...

Він — прекрасний знавець поезії, глибокий аналітик, знає про українську літературу, мабуть, усе. І реагує на виклики, які виникають перед Україною у сучасному світі. А ще — на Різдво рожденний.

Редакція щиро вітає Тараса Юрійовича — одного зі своїх улюблених авторів, і хай владує Слово!

— Сковородинізацію України не треба відкладати. Від Бориса Олійника може багато залежати, лише б ми всі спільно доклали рук. Чим швидше здолаємо українофобію, тим швидше це станеться.

— Євген Сверстюк сказав про Олександра Довженка: “Довженко мав дивовижний дар правдивості. Це Кара Божя в епоху брехні”. Кого можемо назвати в Україні Карою Божою?

— Усіх, хто нині править в Україні. Вони мали сприятливий ґрунт для своєї українофобської “інкубації”. У “Щоденнику” Довженко писав: “Після завершення війни з’явиться багато найсуворіших, нещадних прокурорів, підготовлених спеціально для України! І як вони суворо будуть судити та розпитувати наших людей: що робив у часи окупації чи не служив, була, фашистам, чому взагалі опинився на окупованій території? І будуть ті прокурори і судді безжалісними абсолютно! І через це, отже, доведеться ще пройти народу українському...”

“Українська література — це храм”

— Коли Ви навчилися цінувати Слово?

— Мабуть, у шестирічному віці. Улітку 1948 р. я бачив, як енкаведисти катували, відливали водою і знову по-звірячому катували мою односельчанку, матір бандерівця-упівця Г. Мельничук, щоб вона сказала, де її син. Вона, вся закривавлена, опухла від побиттів, лежала під яблунею і не промовила жодного слова. Це була найвища ціна промовчаного слова. Звичайно, я потім це зрозумів. Слово будує, слово руйнує.

— У письменницькому довіднику Ваші амплуа подано в такому порядку: критик, літературознавець, публіцист. Ким передусім себе вважаєте?

— Віджартуюся, що від перестановки доданків сума не змінюється. А якщо самокритично й відверто, то всі ці мої “доданки” скромні, їх хоч переставляй, хоч ні, то нічого в мені не прибуде.

— *“Не маю зла до жодного народу”, — писав свого часу М. Вінграновський. А як Ви вважаєте, до українського народу хтось має зло?*

— Самі українці мають зло: ті, що зреклись себе, хохли-малороси, перекинчики, запродакні, зрадники та інші подібні їм псевдопатріотичний шмелі. Хіба ж не під цим оглядом Маланюк писав про Франкове жажливе “житіє”, якого, крім чужинців, “відомо і системно нищили та жерли свої”. Хіба не звідси Кулішеве узагальнення: “народе без пуття, без чести і поваги”, до якого Леся Українка, як зазначив Є. Маланюк, “дуже влучно додавала — “без сорому”.

— 1924 року Є. Маланюк зустрівся з П. Тичиною у Празі. Його (Маланюкові) сло-

ва про творчість Тичини: “Від кларнета твого пофарбована дудка зосталась” — це вияв “суб’єктивістського максималізму” чи, скажімо, нерозуміння тодішньої суспільної ситуації в УРСР?

— Кілька років тому я про це опублікував окрему статтю. Молодого П. Тичину Маланюк називав найбільшим поетом Європи. Він знав йому ціну, як ніхто інший. “Від кларнета твого пофарбована дудка зосталась” — це не “суб’єктивістський максималізм”, а швидше метафорична об’єктивна оцінка поета, який падав у прірву соцреалізмівської ідеології. Є. Маланюк — воєк армії УНР, чільний представник знаменитої донцовської “квдриги” і вже на той час яскравий політолог добре розумів тодішню суспільну ситуацію в УРСР і СРСР. Є. Маланюк не тільки знав, а й через обставини певною мірою творив суспільну ситуацію своєю біографією. Він був вишколеним офіцером російської армії у 2-му Туркестанському стрілецькому полку. Наприкінці 1917 р. здеморалізована російська армія переживала агонію, що дало змогу поручникові Маланюкові перейти в українську армію, зокрема до начальника штабу дивізіону полковника-полтавця Є. Мешковського. Роки війни, як влучно висловився дослідник його життєвої долі й творчості Леонід Куценко, “були школою національного зростання, національного самоусвідомлення. Він був штабним офіцером, бачив війну за Державність очима В. Тютюнника, Є. Мешковського, М. Капустянского, О. Удовиченка, зрештою і С. Петлюри. Він

“Русский мір” можемо не впустити собі в душу, бо він нам ворожий. Важко прозрівати “хохлу-манкуртові”, у нього кров українська, а серце — чужинське”.

пережив із військом усі метаморфози української влади” в тричі нашому Києві й у вагонах Директорії”. Цей його досвід згодом виллється в історіософські роздуми, есеї, трактати, унікальну поезію, афористичність висловів у своїх публічних виступах, скажімо, такого зразка: “нарід хворий на рак ментальності, що висисає всі національні сили”, або “Історія magistra vitae, але вона не може без кінця залишати на повторний курс”.

Своїх нищівних оцінок творчості Павла Тичини, висловлених у присвяті “На межі двох епох, староруського золота повен” у листопаді 1924 року, Маланюк не міняв упродовж майже сорока літ. Інколи ще їх “приперчував”. Фінальні рядки цього вірша звучать:

*Вили бурі історії.
Рвали й жбурляли відвічне.
О, ти знав, що тоді
не сонети й октави, о ні! —
Жорстко-ярим залізом
ти пік одорболо північне,
Й клекотіла душа твоя
в гнівнім, в смертельнім огні.*

*Раптом... брязнуло враз!
І ридально навік розірвалось...
І бездонним проваллям
дихнула порожня луна.
...від кларнета твого —
пофарбована дудка зосталась.
...в окривавлений Жовтень —
ясна обернулась Весна.*

*І по синіх степах
дикий вітер повіяв примару,
Щоб журисть і жсхать...
Замогильний доноситься спів.
І вночі мертвий місяць
освітить з-за сірої хмари
Божевільну Офелію —
знов половецьких степів.*

Тичина їх болісно переносив у собі, але до схилю літ не спростовував. Навпаки, він зізнався М. Неврлому: “Всі мені кадили, тільки Маланюк мене правильно розумів”. Та за чотири роки до смерті у Нью-Йоркському нотатнику під датою 18 березня 1964 р. Маланюк записує: “Хто знає, чи випадок з Тичиною не був наслідком відношення земляків (casus Труби) в СПб. І він з’явився: “я вам ще покажу” і знищив у собі поета. Це — теж одна з магістральних ліній нашої історії (психології) — може бути тут — генеза Кочубеїди, но і всіх малоросійських комплексів від Гоголя до Архипенка”. Для Тичини очевидно була, — читаємо далі, — “натуральна втрата культури й нації. Навіть капеля Кошиця звалась “республіканською” (пророчо!!!) з ненавистю до слова “державна”.

— “В літературу я вступаю побожно, як у храм”, — писав П. Скунець. Остап Вишня конкретизував: “Коли входили в літературу, то чисть черевик! Не забувай, що в ній є Шевченко.” Як Ви вважаєте, чи всі письменники в Україні замислюються над цими порадами?

— У різний час до літератури різне ставлення. У Вашому питанні відчутні своєрідні сакральні нотки, бо для українського історичного буття слово аж надто багато значило. На сторожі коло рабів німих Шевченко ставив слово і приймав за це каторгу, слово було крицею “в добу жорстоку, мов вовчиця”, через Збруч до братів наддніпрянців, степовиків, причорномор’я муза Евтерпа вела поетів-січовиків, які зі стилетом і стилосом, виспівуючи свої героїчні подвиги, боролись за українську державність. “Несть числа” українським письменникам, які за слово гинули в імперсько-російських катівнях. Вмирав і не каюся за служіння рідному слову-правді Василь Стус. Так, українська література — це храм, у якому правиться вічний парасат-молебень за її “убієнних” творців і в якому звучить великодня величальна ораторія Невмирущості українського Слова.

Соцреалізмівський радянський режим тому й виплачував такі височенні гонорари за продаж слова. По три-чотири сталін-

ські премії одержували (із сотнями тисяч “рублів”) інколи й не вірогідні Сталіну, але ті, які славили його — “сизокрилого орла”. І водночас большевизм мав свої “сандармохи” і там винищував собі “неугодних”, а паралельно плодив графоманів-підспівувачів. Той, хто розумів літературу як духовний храм нації, свого таланту не продавав.

Нині ситуація інша. Сьогодні на горло всієї літератури накладено зашморг і його потихеньку затягають. Ще вчора ми знімали з Євгена Маланюка наклепницький “націоналістично-профашистський мундир”, у який його одягла Москва, а нині цього наче досить. Що, може, хтось збирається державними заходами опублікувати його твори? А те, що література — це храм, вважаю, усі письменники так думають. Повторюю — письменники! Не беру до уваги тих, хто письменником себе іменує, але таким не є. Нині таких багато, навіть із письменницькими посвідченнями, книжками за випрошені у когось гроші та й навіть із нагородами.

— Роман Кісь не втомлюється повторювати: мусимо обов’язково українізувати місто, якщо хочемо збудувати українську Україну. Свого часу до цього закликав Дм. Донцов. Як Ви вважаєте, вдається? Чи “Русский мір” швидше в нас “обоснується”?

— Звичайно, було б ідеально. Але сьогодні або й найближчим часом це утопія. А ось “Русский мір” можемо не впустити собі в душу, бо слід знати, що він нам ворожий. Та важко прозрівати “хохлу-манкуртові”, українцєві, у жилах якого кров українська, а серце — чужинське. Українську Україну розумію не як відфільтровану націю. Є, скажімо, німецька Німеччина, у якій навіть євреям не зле ведеться, але вони там німецькою “шпрехають”, там навіть Бузина “зашпрехав би”, і Азаров “чєсав би” не російською, і у Франції усі французькою, і скрізь...

“Життя поза суспільством — не життя”

— В Україні видається понад 60 % сумарного накладу газет російською мовою, а 83 % накладу журналів. 2012 року 87 % усіх книг, доступних для купівлі, російськомовні. Як змінити ситуацію?

— Навіть якби я знав, як змінити ситуацію, — від цього нічого не зміниться. Президент перед виборами щодо цієї болючої проблеми змін не обіцяв, то й усе на місці, якщо не ускладнюється. Обіцяв російській мові надати панівного становища, то виконує. Навіщо ж ми його обирали? Щоб сьогодні констатувати розпачливу безвихідь? Пам’ятаєте правдиві та дохідливі слова В. Липинського: “Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо”?

— У чому полягає драма України? У невмінні пояснити себе Європі? Чи відповідь можна знайти у відомому висловлюванні Є. Маланюка: “Європа — це стара к...”? Чи тут доречні слова Ю. Липи: “Ні Росії, ні Європі // Не зрозуміть синів твоїх”?

— Нам нема потреби пояснювати себе Європі. Вона сьогодні добре нашу драму знає. Слова Є. Маланюка, які Ви зачитували, доречні з іншого приводу. А тут я солідаризуюсь із Ю. Липою. У змістовому сенсі слова Ю. Липи адекватні словам В. Липинського.

— Чи можна вважати, що критики, чи, наприклад, літературознавці, — це окрема каста?

— Критики — це не каста. Критика з грецької — здатність розрізняти. Літературна критика — різновид літературознавства, що спрямований на тлумачення художньої дійсності. Що в критиці добре? Добре, якщо вона професійна.

— Чи хотіли б щось у своєму житті змінити?

— Хотів, аби Помаранчева революція дала позитивні результати, а вишло навпаки. Помаранчева революція — життя кожної “суцї” в той час людини і моє — теж. Хочу, щоб у нас був інший президент. Хіба моє життя не залежить від того, що і як він чинить? Хочу, аби Микола Янович Азаров навчився бодай читати україн-

ською, якщо не говорити нею. Але на все воля Божа.

— Якщо так, то що Ви робите для таких змін у своєму житті, яке не відриває від контексту суспільного?

— Життя поза суспільством — не життя. Нехай це й тривіальність, але по-своєму онтологічна. Принаймні я намагаюся жити опозиційно до тих ідеологічних і морально-духовних абсурдів, які насаджують нам нинішні правителі. Наприклад, усупереч таким абсурдам у гуманітарній галузі у Львові 12 грудня 2012 р. ініціативна група скликала Установчі збори, які ухвалили створити Всеукраїнську асоціацію викладачів української мови й літератури. Мотиви ініціативної групи (я один із її членів) для зібрання Установчих зборів такі:

2012 року, напередодні відзначення 21-ї річниці відновленої державності, Україна постала перед проблемою, яку як цивілізована європейська держава зобов’язана ефективно вирішити найближчим часом і залишити в минулому. Ганебним законопроектом “Про засади державної мовної політики”, “виплеканим” у неглибоких ідейних надрах українофобськи налаштованих представників нинішньої влади, за неграмотно оформленою юридичною еквілібристикою фактично задекларовано впровадження офіційної двомовності. Після введення у дію цього закону було розпочато процес цілеспрямованого та систематичного звуження функціонування української мови, і поступового її витіснення з усіх сфер життя, що суперечить десятій статті Конституції України, яка проголошує українську мову єдиною державною. Наукова та освітня спільнота українських філологів не може стояти осторонь і спостерігати, як цинічно плондрують найвищу цінність національного духу — мову. Стратегію розвитку мовно-літературної освіти в Україні повинні визначати не політики-авантюристи, а сумлінні учені-філологи, які усвідомлюють, що неповторне обличчя нації формується під впливом рідного слова. Аби нарізно голошені думки авторитетних освітян-україністів не потонули в шумному багатоголосі політичної демагогії, а злагодженим закликом долинули до українського суспільства, ініціюємо створення “Всеукраїнської асоціації викладачів української мови і літератури” задля вироблення оперативних, консолідованих рішень та їх ефективної реалізації. Узгоджені дії академічних філологів, університетських педагогів та вчителів-словесників, спрямовані на утвердження авторитету української мови, стануть запорукою якісних змін концепційних засад мовно-літературної освіти в Україні.

Всеукраїнська асоціація викладачів української мови й літератури своїм головою обрала відомого літературознавця і критика, доктора філологічних наук, професора Національного університету “Києво-Могилянська академія” Володимира Панченка, його заступником — доктора філологічних наук, професора, декана філологічного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка Ярослава Гарасима. Установчі збори відбулися за підтримки ректора Львівського національного університету ім. Івана Франка, Героя України, професора Івана Вакарчука.

Подаю зміст декларації установчих зборів про створення Всеукраїнської асоціації викладачів української мови і літератури:

Зважаючи на:

- загрозливий стан мовно-літературної політики в Україні,
- систематичне і послідовне звуження державного статусу української мови,
- цинічні спроби похитнути її авторитет через ухвалення такого, що суперечить Конституції України, Закону України “Про засади державної мовної політики” та інші контрверсійні заходи влади,

засвідчуємо нагальну потребу консолідувати зусилля викладачів української мови і літератури, аби зупинити тотальний наступ на українське слово та максимально поожавити якісні перетворювальні процеси у мовно-літературній сфері, скеровані на збереження, популяризацію, розвиток та

вивчення української мови і літератури як основоположних духовних підвалин національного буття.

Реалізуючи своє конституційне право на свободу об’єднання в громадські організації для здійснення й захисту прав і свобод та задоволення науково-культурних інтересів (відповідно до статті 36 Конституції України), фахова філологічна спільнота (викладачі, вчителі, науковці) проголошує створення “Всеукраїнської асоціації викладачів української мови і літератури” — громадської організації, діяльність якої спрямована на захист державного статусу та утвердження міжнародного авторитету української мови, формування фундаментальних принципів національного виховання для підготовки української молоді до активної творчої участі у розбудові національної духовної культури.

Декларацію ухвалено на Установчих зборах Всеукраїнської асоціації викладачів української мови і літератури

12 грудня 2012 року у Львові

— Чи правильно Ви обрали свою життєву дорогу?

— Ніскільки не шкодую, що я філолог-україніст. Колись я здобував середньо-спеціальну технічну освіту. Це був неймовірно важкий у Галичині час (кінець 50-х років). Порепані мозолісті руки батьків і сестри від безплатної колгоспної праці просто гнали з села. Я пішов туди, де платили стипендію. Хоча це було не моє, так минуло два роки. І дякую Господові, що вони були. Ці два роки день у день я складав іспит “на себе”. А потім ще три роки служив в армії. Із п’ятилітнім стажем за далеко не “тріючного” атестату можна було вступити й на “дефіцитні” факультети. Я пішов на українську філологію. Тоді квітла весна українського шістдесятництва, а невдовзі ще в студентські роки наступали “люті люті морози”, ширився “самвидав”, почалися перші арешти.

— Що найбільше перешкоджає розвитку сучасної української літератури?

— Як на мене, розвиткові літератури ніколи нічого не заважало і не заважає, бо розвиток літератури має свої закони, а не ті, які можна встановити постановами й циркулярами. Шевченко творив свої “закони”, Франко теж знав своє і не визнавав творчої догматики... Яку спадщину маємо після Шевченка і Франка?.. А які художні здобутки маємо від тих сприятливих умов, які забезпечувала письменникам-ортодоксам радянська постанова “Про людину праці в літературі”? Таких творів сотні, якщо не тисячі. Емські укази й циркуляри із приписами “нет, не было и быть не может” та безліч ім подібних імперативних наказів були не так спрямовані на приглушення розвитку літератури, як на заборону її взагалі. Парадоксально, але це по-своєму сприяло розвиткові за природним законом протидії. Шевченкове “Караюсь, мучусь, але не каюсь...” звідси.

Спілкувався Богдан ЗАЛІЗНЯК
Фото давніх різдвяних листівок
Олександра ЛИТВИНЕНКА

— Чи вітні результати чергової поїздки в Донецьк?

— У Донецьку ми вже рік чи й півтора працювали над проблемою гідного вшанування пам'яті Василя Стуса. Перша приємна новина: Олег Федоров, який створив і вже не один рік опікується приватним історико-літературним музеєм В. Стуса у Горлівці, зумів порозумітися з заводом “Еластомер” (директор — Грай Хачатрян), який узяв його під своє крило. Друга — нещодавно в Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Крупської також відкрито Літературний музей Василя Стуса. Його взяла на баланс адміністрація. Поки що музей — це кімната, хоча й досить велика, де буде представлений Стус, Шевченко. Основа експозиції — матеріали Горлівського музею. Ми говорили з представниками обрання про те, що в перспективі можна буде на базі цього музею створити Український центр.

Але поки що зроблено перший крок. До речі, у бібліотечній кімнаті, у якій розташований музей, Василь Стус проводив дуже багато часу: і будучи студентом, і працюючи в шахті недовгий час, і працюючи в газеті “Радянська Донеччина” (так, здається, вона тоді називалася). Тому це дуже природно, бо з цим приміщенням пов'язане його життя. Радилися ми і про те, як краще й ефективніше провадити музейну роботу. Я запропонував пересувні виставки-експозиції — не відвідувач іде у музей, а музей — до відвідувача. Необхідно вивозити експозиції в сусідні села, школи, інші райцентри. Враження від побаченого не дуже веселі, але то більше проблеми тих молодих людей, яких випускають тамтешні виші.

— Розкажіть про саму експозицію.

— Це документи, рукописи у копіях, багато різних видань. Нам зараз головне не поповнення експозицій в музеях, а те, що створено своєрідний центр. Там, поперше, триватиме робота, яку започаткував Федоров, — “Стусове коло”. Воно збило багато спогадів від людей, які знали батька в ранній період його життя. Усе це зберігається в оригіналах, його не виставили у вітрини. Це фонди, наукова робота, яка мені дуже допомогла, коли я писав книжку. Тепер, після створення музею в Донецьку, розгортається повноцінна наукова робота, бо університет цим системно не займався. Починається зовсім інший напрям роботи. Мене як науковця цікавить насамперед науковий.

Ми домовилися з владою про плани щодо 200-річчя Шевченка у цьому музеї. Наш київський музей Тараса Шевченка допомагатиме їм. Сподіваюся, що вже найближчим часом тут можна буде зробити такий повноцінний український осередок. Зустрічався та обговорював цю тему зі своїми знайомими з Донецька, хтось із них займається науковою чи викладацькою роботою, хтось видавав журнали, хтось ще щось робив, тобто до цього долучається не лише літературно-мистецька громадськість. Мусимо пам'ятати, що з Донбасом пов'язаний великий масив української культури. Це і Володимир Сосюра, й Іван Дзюба, й Олекса Тихий, й Сава Божко та інші. Треба, щоб вони вийшли за межі цього маленького українського середовища, щоб стали повноцінним елементом донбаської культури. Цим, на жаль, досі ніхто серйозно не займався, не було системної праці. Отаке завдання ми поставили і на-

Ніхто, крім нас

Ім'я Дмитра Стуса не потребує розлогого представлення. І не тому, що він син одного з найталановитіших поетів минулого століття, який став символом руху спротиву 60-х років совєтсько-комуністичному режимові. Дмитро Васильович гідний пам'яті свого батька: він лауреат Шевченківської премії, знаний науковець, має непересічний талант спілкування з молоддю (викладає в університеті), а рік тому його призначено генеральним директором Національного музею Тараса Шевченка. У нього прекрасна сім'я: кохана дружина, п'ятеро дітей і вже має двоє онуків.

Незважаючи на постійний цейтнот, він не втрачає зв'язків із батьковими земляками-донецчанами й допомагає їм. Напередодні 75-річчя Василя Стуса він укотре з діловим візитом відвідав Донецчину. Це й стало приводом і темою нашої розмови.

магаємося його зреалізувати, хоча це буде достатньо важко зробити.

— У чому все-таки полягатиме конкретна допомога Національного музею мусесві Стуса в Донецьку?

— До 200-ліття Шевченка всі робитимуть нові експозиції в той чи інший спосіб. Ми маємо чималий досвід, напрацювали багато методичних новацій. Музей може запропонувати консультативну допомогу, а друкувати, видавати якусь продукцію, оформляти стенди вони будуть власним коштом. Крім того є домовленість про спільний проєкт із фондом Л. Д. Кучми “Україна”. Із 2013 р. ми почнемо таку велику дитячу акцію, і мені дуже важливо, щоб це було на Донбасі, Луганщині...

— У чому суть акції?

— Якщо коротко, діти читають, малюють, переписують Шевченка, з'являються постійно на телебаченні, на радіо, в пресі. У фінал виходимо з книжками ручної роботи, з кінороліками, які показують в Інтернеті, можливо, телебаченні. Мене Інтернет цікавить ще й тому, що він має значно ширшу аудиторію, ніж наші телеканали.

— Проблема української культури не в її меншій вартості, а в тому, що її не знають. Парадоксально: її не знають не тільки за кордоном, свою національну культуру не знають самі українці! Виставка творів геніального українського скульптора Пінзеля в Парижі ще раз це підтвердила... На жаль, мало знаємо Тараса Шевченка, Василя Стуса... Хоча наша молоддь, як губка, повинна вбирати все своє, рідне — неспотворену Московську історію, мову, наше культурно-мистецьке багатство...

— Вони й не збираються “вбирати”, що їм пропонують, бо виховані не на наших традиціях, не на нашій українській пісні, літературі. І тут не тільки “етно”, це нове покоління, яке голосує кнопкою, клавішею. Зараз дитина сидить перед екраном, у неї є пульт. Вона дивиться те, що може сприйняти, якщо це телевізор, а якщо це комп'ютер, то зайшла на той чи той сайт, — нецікаво? — пішла далі.

— Це ж страшно, враховуючи те, в чій руках переважна більшість національних ЗМІ. Бо люди, надто молоді, які не здатні самостійно мислити, стають іграшками в руках негідників-маніпуляторів...

— Ми живемо в умовах культурної війни. Сьогодні нікому не вигідно приєднувати нашу територію, забезпечувати шкільництво, медицину і т. ін. Але переконати населення цієї країни, що Україна неперспективна, що ти можеш реалізуватися в іншому місці, а культура це те, що пропонують США з їхніми культурними індустріями чи Росія, значно простіше і дешевше. Вони сформували певний тип сприйняття, і коли ми виходимо зі своєю так званою кінопретензією, люди дивляться — динаміки нема, проблематики — теж... До прикладу: скажімо, 90 % молоді Латвії виїжджає в інші країни. У нас, якщо ми не обманюємо самих себе, ця цифра в межах 30 %. Третина молоді, яка тут народилася, вихована, вивчилася, виїжджає і реалізує себе деінде. І виїжджають освіченіші, активніші, пристосованіші до жорстких умов конкуренції. Якщо ми хочемо змінити си-

туацію, то мусимо змінити форми нашої роботи. Молодь сьогодні обирає те, що для неї краще. Це велика проблема. Пишаюся, що мої діти живуть і працюють тут. Старшого неодноразово запрошували працювати в Європі, Америці, але він залишився і працює в Україні.

— Як же це покоління сприйматиме творчість і життєвий подвиг Василя Стуса, якщо воно не здатне думати...

— Вони думають, але мислять інакше, ніж ми. 2005 року ми їздили по Донецьчині з проєктом “Стусове коло”. Ми не говорили про політику, бо це було б безумством. Ми говорили про те, як людина піднімається. На такому етапі переосмислення нашого буття, національного, державного, ми маємо обирати собі загальнолюдські пріоритети: християнські, адже це вічні цінності. Думаю, що і Стуса, і Шевченка треба сприймати через них. Вони можуть багато чого навчити, насамперед як не втрачати надію, бо в кожного покоління є свої виклики, свої проблеми. Молоді нині не солодко. По всій країні немає роботи, усі приїжджають у великі міста, знаходять тут будь-яку оплачувану роботу, віддають дві третини зарплати за помешкання і мусять якось жити. Ця непростота ситуація не проговорювалася. Ми говорили про щось величне, а це щось банальне. Хоча Стус — це приклад того, як можна жити, незважаючи на тиск світу, як можна залишатися самим собою, як можна не розминяти власну гідність... Знаєш, я батькові найбільше вдячний за те, що він мене колись переконав, — бо і в наш час розгуста була, — а він сказав: квітка кохання існує! І я досі вірю.

І разом із тим через загальнолюдські цінності можна проводити національне, бо, знову-таки, Стус не міг би зреалізуватися як поет, як особистість, якби відмовився від свого коріння. За зворотного наві'язування цієї проблеми, мовляв, національне панівне, виходить, що цей шлях для мене найприйнятніший. Ми боролися, це правда, боротьба була, різна боротьба в різних форматах, ось нарешті отримали державність. У результаті жити стало важко, щасливими вона багатьох не зробила... Це ж правда? У пізнього Римарука є такі рядки: “Зневіри оголюють дно...”. І цих зневір за останні сім-вісім років було у всіх нас чимало. Через них проходили і найкращі, найбільші наші поети. Когось вони вбили, когось зробили сильнішим... Попри все нам треба рухатися далі, бо якщо хочемо, аби ця територія змінилася, треба щодень працювати, творити, створювати щось нове.

— Повернімося до відзначення 75-річчя Василя Стуса...

— Я 20 років займався Стусом і те, що хотів сказати — сказав, те, що міг зробити — зробив. Разом із Михайлиною Коцюбинською. Василь Овсієнко опрацьовував публіцистичний напрям, це те, чим я не займався. Потім необхідно осмислювати його конспекти, книжки. Ми зробили перше видання, отой шеститомник у дев'яти книгах. Це дуже важко: необхідно було знайти кошти, бо держава не допомагала. Ми мали лише стіни і дах над головою.

Тепер намагаюся більше працювати з молоддю, бо й досі викладаю в університеті. Кажуть: молодь погана... У мене багато волонтерів, які допомагають з опрацюванням стусівських матеріалів, оцифруванням їх і “закиданням” на сайт. Нині видати книгу важко й дорого. Свої матеріали розміщую в Інтернеті. Що я на цьому втрачаю? Авторське право? Але, принаймні, якщо хотіти, щоб книги прочитали і популяризували, то вони обов'язково мають бути присутніми у молодіжному просторі.

Коли наша молодь не знає “Книги буття українського народу” і значення цієї книги для нашої історії, то це не проблема молоді. Це проблема так званих українських культурників, які нічого не зробили, аби ця книжка була присутня в житті молоді, щоб вона змогла допомогти в усвідомленні, як починалося формування модерної української нації. А що, видати за державний кошт альбом Шевченка накладом в 100 примірників, кожен з яких коштує тисячу гривень, і ходити пишатися? Як у нас дехто робить...

— Які нові видання чи розвідки, монографії науковців готуються до друку, аби глибше вивчити творчість В. Стуса? Здається, видавництво “Кліо” щось готує?

— Це двотомник вибраного. Але я сказав директорів видавництва, що це видання буде і в Інтернеті, інакше я з ними нічого не підписуватиму і не домовлятимуся. Це не зашкодить продажу книг, навпаки, коли людина довідається про Стуса, вона захоче купити цю книжку. Це реклама. Ще готуються чи вже видані книжки Василя Стуса в деяких інших видавництвах Києва, Дрогобича, Донецька. Василь Овсієнко підготував видання колективних спогадів...

— Василь Стус плідно працював над перекладами з багатьох європейських мов. А як стоїть справа з перекладами Стуса іншими мовами?

— Дмитро Бак у Росії перекладає. А цього року Московським театральним училищем ім. Щукіна було видано компакт-диск — актори читають Стуса. В Італії щось намагається робити одна людина. Існує переклад польською Агнешки Корнієнко і ще когось, але загалом цього дуже мало.

Коли держава за двадцять років незалежності не проводила культурної політики, не зуміла представити себе в світовому культурному просторі як культурна держава, то якісь ситуативні речі нічого суттєвого не внесуть у цю справу. Якщо ми говоримо про Польщу, Австрію, то там на слуху імена Забужко, Андруховича, Прохаська, але це зроблено їхніми власними зусиллями. По них судять про українську культуру. Шевченко ж, як і Стус, потребує постійної актуалізації, хтось має вкласти в те чималі гроші.

— Наша держава найближчим часом чим не займатиметься...

— До прикладу, Росія постійно представляє себе як культурна країна, захищає і утверджує свою мову на своїх і чужих теренах. У нас також є якісний культурний продукт — музика, кіно, література... Але державі це не цікаво. Перекладати Стуса іншою мовою має носій тієї мови. Людина, яка штучно вивчила англійську сидючи в Україні, адекватно Стуса не перекладе, вона не впише його в ту, чужу, культуру. Його ж там треба не просто прочитати, а й зрозуміти. А ще перекладачам треба платити не за нашими розцінками, а за тими, що діють у країнах, мовами яких має бути здійснений переклад. Але для цього треба популяризувати свої імена...

Ми говорили про Інтернет, аби запустити Шевченка у світ. Щодо цього були різні думки. Коли дійшло до центральних офісів, нам кажуть: Шевченко — регіональне явище, воно нікому не цікаве... Не оцінюватимемо і не засуджуватимемо їх, бо ми самі, українці, створили ситуацію, внаслідок якої Шевченко, феномен світової культури, сприймається в Україні і в світі як регіональне явище. Те саме щодо інших видатних постатей нашої культури. Але зламати, виправити ситуацію можна, і за нас це ніхто не зробить...

Спілкувався Микола ЦИМБАЛЮК

Валерій ЧЕРЕДНИЧЕНКО,
Київ

Бо як тіло без духа мертве,
так і віра без діла — мертва!
Як. 2:26

Київська проща до «Краю землі»

Капела Святого Грааля

Є в Академістечку Києва Храм-каплиця святого Миколи Святоші Київського патріархату (www.svytoshi.kiev.ua). Її назва, як і місцевість Святошин, походить від імені внука великого князя Святослава II, власника в давнину тутешніх земель, ченця Києво-Печерського монастиря Миколи Святоші — в миру князь Святослав-Понкратій Давидович. Цікаво, що майбутнього чудотворця рідні пророки називали Святошею ще з дитинства. Невеликий храм, прихований від перехожих і пасажирів громадського транспорту багатоповіркками, завдяки захопленню паломницькою діяльністю його клірика отця Андрія, стає дедалі відомішим у столиці й країні. Ще до офіційної належності до храму-каплиці Андрій Мартинюк за власною ініціативою організував 2005 року першу прощу до Чернігова. Ставши наступного року кліриком каплиці, він активізував свою паломницьку діяльність і розширив географію духовних подорожей далеко за межі України, популяризуючи цим місце своєї служби — Храм-каплицю святого Миколи Святоші. Місця, де побували православні українці (найвизначніші з них неодноразово відвідують групи, а деякі й щорічно) нерідко за безпосередньої участі отця Андрія, охоплюють простір від Соловків і Фінляндії на півночі до Закавказзя, Кіпру й Святої Землі на півдні та від Москви на сході — до Балкан, Риму, Парижа на заході. А в жовтні цього року прокладено маршрут ще західніше — до Атлантичного океану(!), про що далі піде мова.

Субтропіками європейського середземномор'я

Погожного ранку 29 вересня 2012 р. добротний автобус “Setra”, призначений бути пристановищем для півсотні паломників і названий отцем Андрієм “ковчегом”, із привокзальної площі Львова взяв курс на захід.

Паломниками називали перших прочан до Єрусалима, які приносили пальмові гілки до Гробу Господнього. У вільному світі явище здійснення молитовних подорожей ніколи не припинялося. Після звільнення України від тоталітарно-атеїстичного режиму та проголошення незалежності ця традиція стала відновлюватися й у нас. Та соціалістичне минуле нагадує про себе досі, про що свідчив і склад поселенців “ковчегів”, переважно із Києва, Лубен, Канева. Більшість із них подорожувала Україною й зарубіжжям під знаменом святого Миколи Святоші неодноразово (навіть близько двадцяти разів!). Були тут ті, для кого головна мета нелегкої подорожі — широкі помолитися в святих місцях, і люди із перевагою світських інтересів — побувати за кордоном, чому сприяють більш доступні, у порівнянні з “турами”, грошові витрати, безтурботне (для пенсіонерів до того ж безкоштовне) отримання віз тощо. Але організовані церквою і зарубіжні, і внутрішні поїздки, безумовно, благодатні для всіх! Отець Андрій вважає своєю місією в таких мандрах, окрім виконання традицій-

них молитовних обов'язків, також “відкрити перед іншими Христа”. Про його успіхи у цій справі любові та милосердя свідчить і те, що за час виснажливої подорожі ковчегом-автобусом, лише із 8 готельними ночами та сніданками, весь час панували, за винятком кількох дрібних непорозумінь, терпіння, злагода й дружні стосунки.

За півмісяця було подолано понад 10 тис. км шляхів південної, переважно зони середземноморських субтропіків, Європи східної та західної півкуль (віртуально розділених Грінвіцьким меридіаном). Прочани молилися в храмах 15 міст 8 країн. А дорогою милувалися рідними Карпатами та їхньою найвищою частиною — Татрами, а також Альпами, Апеннінами і масивом Піренеїв. Переїхали — у Відні та Будапешті — через багатонаціональний (протікає територією 10, включно з Україною, держав) Дунай, італійську По, французьку Рону, іспанську Ебро, іспано-португальські Гвадіану, Тежу, Дору й на завершення — українсько-угорську Тису. Купалися та вдивлялися в далечінь морів і заток найбільшого на земній кулі Середземного моря у Венеції, Сан-Ремо, Монако й Валенсії, а в Лісабоні, Порто та Сан-Себастьяні — у відкритий Атлантичний океан і його Біскайську затоку. Відвідували музеї (Ель Греко в Толедо, Прадо в Мадриді, Жака Ів Кусто в Монако...) і мали можливість двічі дегустувати й придбати істинний портвейн (порто) в місці його тривалого досягання — спеціально обладнаних підземних приміщеннях на березі Дору та угорські вина в незліченних льохах Егера.

Завдяки спільним, злагодженим зусиллям о. Андрія та керівника групи Володимира Конкульовського з Тернополя й досвідчених кермачів “ковчегів” панів Віктора із Чернівців та Павла зі Львова тривала подорож із шістьма нічними переїздами (два з них понад тисячу кілометрів) минула без пригод (дорожніх, прикордонних, митних).

Найвизначніші святині

Усі відвідані храми, як, наприклад, величний собор святого Стефана у Відні, чи невелика, але помітна в архітектурі та силуеті міста церква Христа Спасителя в

Сан-Ремо Константинопольського патріархату, заслуговують особливої уваги. Та найбільш значимі з них, безумовно, іспанські кафедральні собори Сантьяго-де-Компостела та Валенсії.

В історії християнства й паломництва місто Сантьяго-де-Компостела з населенням близько 100 тис. осіб посідає третє після Єрусалима та Риму, місце.

Розташоване поблизу океану, воно виникло в IX столітті по р.Х. навколо чудодійного виявлення захоронення нетлінних мощей святого апостола Якова. Як відомо, святий Яків загинув в Іудеї, але його тіло дивовижно було перенесене на Піренейський півострів, де він до того, подібно апостолу Андрію на землях сучасної України, проповідував учення Ісуса Христа.

До святого місця з нетлінними мощами прагнули дістатися й помолитися християни усього світу. Кількість прочан, охочих прикластися до срібного саркофага з мощами, вклонитися скульптурному зображенню святого Якова, встановленого над вівтарем, збільшувалася, а відповідно, розширювалися й храм та навколишнє його поселення Сантьяго-де-Компостела (Сантьяго перекладається з іспанської мови — “Святий Яків”, а Компостела походить від латинського “Campus Stella” — “Поле, позначене Зіркою”). Кількість паломників за один рік у часи середньовіччя сягала півмільйона, се-

ред них було чимало знаті. Нині максимальна щорічна кількість паломників сягає 150 тис.

Місто Валенсія — один із найпопулярніших туристичних центрів Іспанії. Воно приваблює палігримів чудотворною реліквією — встановленою в Кафедральному соборі чашею, з якої Ісус Христос причащав на Тайній вечері апостолів. У XII столітті чашу почали називати Святий Грааль, запозичивши її з давнього індоевропейського епосу, що означає магичний кубок, символ життя й відродження. Автентичність чаші визнав Ватикан.

Окрім Святого Грааля собор має чимало інших пам'яток.

Так капела (каплиця) святого Франциска Борджія (1510—1572), окрім іспанців, особливо цікава українцям, зокрема кліру й парафіянам храму-каплиці в київському Академістечку, через схожість доль (знатністю походження та рішеннями змолу прийняти постриг) святих Миколи Святоші XII ст. та іспанського святого XVI ст. Популярності капелі додають два шедеври Ф. Гоя: “Герцог Борджія прощається в своєму палаці з сім'єю перед відбуттям до монастиря” та “Святий Франциск намагається захистити від демонів душу нерозкаяного помираючого”.

Церква Київського Патріархату на краю Європи

В історії Українського православ'я далеко, найдавніше в Португалії місто Брага згадується як таке, де постала перша зареєстрована в Європі Українська Православна Церква Київського Патріархату. Ініціативу проявили отці-свояки Дмитрій і Василь, яких підтримали колеги-католики! Для проведення православних богослужінь українцям запропонували кілька костелів, із яких пастирі обрали невеликий храм на центральній площі міста.

Коли отці дізналися, що через Брагу пролягає маршрут паломників-українців, вони радо запросили земляків до себе. Зустрів гостей протоієрей Дмитрій Ткачук, і в храмі, де моляться вірні Парафії Всіх Святих Землі Української, отець Дмитрій та отець Андрій спільно провели Божественну Літургію й прочани в далекій Португалії мали змогу здійснити Таїнство Святого Причастя.

Гроші наші, а музика не та

У своїх незліченних виступах Святіший Патріарх Філарет пос-

тійно нагадує: “Не говори неправди”. Тож і в цій розповіді буде ложка дьогтю.

Основна проблема (так і хочеться сказати “національна”!) — екскурсійне обслуговування. Проте, що нашу державність за кордоном ігнорують і принижують, проводячи екскурсії для груп із України не нашою національною мовою та без врахування історичних зв'язків Батьківщини з тією чи іншою країною, містом, я знав давно. Та все ж, вважаю, що з плином часу ситуація мала б змінюватися на краще. Але перед першою екскурсією стало відомо, що знайти за кордоном “українськомовних екскурсоводів дуже важко”. І як результат — екскурсії відбувалися російською мовою. Якщо не враховувати почуття національної гідності й оцінити екскурсії, то найкращими були екскурсоводи Будапешта (з Вінниччини), Відня й Мадрида (обидві пані з Росії).

Ось, до прикладу, мандрівка Віднем, який, згідно з Енциклопедією українознавства В. Кубійовича, історично впливав на життя українців протягом 150 років “більше, ніж, наприклад, Петербург”. Чотири години тривала наша екскурсія містом, але ми так і не почули, що колись тут жили, працювали, вчилися Іван Пулюй, Іван Франко, Лесь Курбас, Іван Горбачовський, Соломیا Крушельницька... На початку екскурсії екскурсовода попросили, аби вона показала в центрі Відня українську церкву Святої Варвари (постала 1784 р.) з установленим перед нею бюстом Івана Франка. Та це прохання так і залишилося невиконаним. Із відомих українців названо лише Юрія Кульчицького, який привчив австрійців пити каву. Проте, що це була людина високоосвічена, що він служив державним перекладачем із турецької мови, а під час облоги Відня 1683 року вчинив героїчний пластунийський подвиг і що його іменем названо вулицю у столиці Австрії й установлено на ній пам'ятник, екскурсантам так і не розповіли. А враховуючи головну мету мандрівників, особливо доречно було б згадати про одного з ініціаторів і перших перекладачів Святого Письма українською мовою, відомого в світі фізика й маловідомого в нас Івана Пулюя, як і хіміка Івана Горбачовського.

Сприйняття минулого і сучасність

Порівняння сакрального й світського, відчутого й побаченого під час подорожі наводить на думку, що сучасна європейська благодать постала внаслідок тривалої глибокої християнської віри та збереження пам'яті про знаменитих і рідних прашурів.

Міра духовності в наші дні, на жаль, значно знизилася. Зовні це проявляється в тому, що серед відвідувачів у храмах переважають не парафіяни й паломники, а туристи. Власники сакральних споруд покірно пристосовуються до нових умов, частково, а то й повністю перетворюють їх на музеї...

Безперешкодні відвідини численних костелів українськими паломниками та те, як узаконювалася церква в Бразі, свідчать про зближення вірян двох найпотужніших християнських конфесій.

У православній церкві Київського Патріархату в м. Бразі

Микола ТКАЧ,
письменник, етнограф
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Переддень свята Різдва, окрім назви Кутя, у народі ще має назву Вилія або Лелія. Щоб збагнути зміст цієї народної назви, що характеризує стан природи в переддень Різдва, розглянемо кілька прикладів уживання цих та споріднених з ними слів. Насамперед у колядках:

Слічна лелія, пречистая Марія.
(Павло Чубинський.
Труди... Т. 3, с. 342).

*Світ змислений де ся родив,
з Діви Марії проісходив —
о його же і велія.*

(Там само, с. 370)

*Убогії пастирї
славлять Бога і велія.*
(Там само, с. 374).

*Сіно красне, як лелія,
по котрім боці Марія,
всьому світу Сина породила.*
(Там само, с. 374).

*В нашої влаїльниці днесь родився,
із Діви Марії оплодився.*
(Там само, с. 392).

*Гей лелію з пуд дуброви,
з-під зеленої, гей лелію,
вибігає сивий кінв вороний.*
(Там само, с. 393).

Ішла Марія з Єрусалима.
Приспів: *О лелія! З Єрусалима.*
(Село Авдіївка на Чернігівщині).
У Йвана, Йвана красная жона.
Приспів: *Лелія.*
Лелія біла пишно розцвіла.
(Пісні з Львівщини. — К., 1988. с. 74).

Якщо в останній колядці слово “лелія” виступає з означенням квітки, то цього не скажеш про попередньо наведені приклади. Більше того, ми бачимо тут, що і сама Марія “влаїльниця”. А пастирі “славлять Бога і велія”. Отже, “велія” чи “лелія” (лілія, лілея) це не просто квітка, а особливий передумовний стан, що його образно символізує реальна й водночас міфічна квітка з родини лілійних. Один із її різновидів росте у воді і в українців має ще назву латаття. А в багатьох міфологіях народів світу ця квітка відома під назвою лотос. Згідно з єгипетським міфом про створення світу, сонячне немовля, що розімкнуло морок, вийшло з лотоса, який виріс на пагорбі серед океану первісних вод. На лотосі народжується і єгипетський бог сонця Ра. В індійській міфології лотос співвідноситься з жіночим творчим лоном йоні й

уособлює верховне жіноче божество — Матір Божу. В українців можна згадати богиню Лелю, що її ім'я співзвучить із назвою квітки — лілея. В українських родинних піснях передумовний стан пологів також названо словом “лелія”.

*Лежить кумойка в лелії,
її крижейки зболіли.*
*А їй кумойко не вірив,
аж му синойка повилі.*
(Головацький Я. Ф. — Спб., 1878. — ч. 2. — С. 133).

*А наша кумойка в лелії,
а ей кумойко все не вірив.*
*Аж втуди їй кумойко звів,
а му сокола на ручки повилі.*
(Там же, с. 136).

Отже, на рівні людського життя стан “вилії” чи “лелії” — це стан пологів. У інших варіантах обрядових пісень це так і звучить.

Вилія та Рада

*Ой Маруся в полозі лежала,
чорним шовком
голову зв'язала.*

Такий стан поєднується з почуттям первісності, чистоти й незайманості, піднесеності й тендітності у ставленні до певного явища чи навіть людини: “Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла” (Головацький Я. Ф. — Спб., 1878, ч. 1, с. 164); “Леліємо глас 8” (Остромирова євангелія). Леління — це і ледь помітний вияв плинності буття: “Тихе леління... води по камінні”; “А на морі вода леліла” (СУМ Б. Д. Грінченка. — Т. 2. — С. 354). Водночас леліти — це злегка випромінюватись, блискотіти, світитися: “Так і леліють церкви уряжені та золоті”; “В неї подвір'я сріблом леліє” (Там само). Внутрішньо такий стан переймає людину почуттям глибокої ніжності, тендітності у ставленні, святості й божественності у всьому:

*С тоя же Каяли Святополк
повелієв отця свого
между угорськими іноходци
ко святей Софії, к Києву.*
(Слово о полку Ігоревім).

На рівні добового колобігу Землі стан вилії — це стан природного довкілля в хвилини первісного ранкового пробудження, що окреслюється ледь помітним світінням обрію, — лелінням. Ось тому в переддень Різдва, на Вилію, коли шойно засвітиться обрій або в мить сходу Сонця, господар, за давнім звичаєм, розчиняє всі двері й ворота в своєму господарстві. Весь цей природний стан, його внутрішня течія уособлюється в християнському світогляді людини образом Богородиці, що перебуває в пологах. А тому вона — Лелія.

*Лелія, Лелія —
породила в Охлиємі
Діва Марія.*

У 12-денному періоді світотворення розвиток буття йде від Різдва до Водохреща; від образу Часу до образу Простору; від втіленого джерела Вогню до втіленого джерела Води. Але видимий його колобіг,

земний шлях уже має зворотний напрям. Подібно до того, як біг Сонця в Сварожому колі (колі Зодіаку) впродовж року є зворотним до його галактичного руху, який характеризується зміною положення сузір'я у час перебування Сонця в “точці весни”. І тому Іван Хреститель, як символічне втілення джерела світових вод, хрестить водою, а Ісус Христос, за його словами, має хрестити вогнем.

“Я хрищу вас водою на покаєння, але той, Хто йде по мені, потужніший від мене: я недостойний понести взуття Йому! Він хреститиме вас Святим Духом й огнем”. (Єв. від св. Матвія, 3, 11).

Різдво як символ живого Вогню постає і в одній з українських колядок:

А всі святії ослоном сіли.
Приспів: *Ой дай, Боже!*
Рече Господь-Бог святому Петру:
*“Ой, Петре, Петре, послуго моя,
піді принеси святеє Різдво”.*
*Не відшов Петро, як півдороги,
здибало Петра чудо-чудное,
чудо-чудное, вогнем страшное.*
Петро жажнувся — назад вернувся.
Рече Господь-Бог святому Петру:
*“Ой, Петре, Петре, послуго моя,
чом ти не приніс святеє Різдво?”*
*“Здибало мене чудо-чудное,
чудо-чудное, вогнем страшное,
а я жажнувся — назад вернувся”.*
*“Не єсть то, Петре, ніяке чудо,
а то єсть, Петре, святеє Різдво,
було йго взяти, Петре, на руки,
сюди принести, на стіл покласти,
зрадували б ся усі святії,
що перед ними та й Різдво сіло...”*

(П. Чубинський.
Труди... — Т. 3. — С. 35).

Далі Господь-Бог посилає принести Різдво святого Павла. Але й той не зміг його принести. І лише святий Юрій як володар небесного вогню (язичницький Ярило) приносить Різдво, яке осяяло весь дім. Подібно ж оповідає і скіфська легенда, записана Геродотом, що саме в цей святочний час з неба на землю впало золоте знаряддя: плуг, ярмо, сокира й коряк. Побачив це старший із синів скіфського родоначальника Таргітая на ім'я Ліпоксай і швидко пішов узяти. Але як наблизився, золото почало горіти (огнем страшное). Він перелякався й відступив. Тоді пішов середульший на ім'я Арпоксай. З ним сталося те саме. Але як пішов найменший на ім'я Колаксай, золото пригасло і він приніс його додому. По черзі ходили до міфічного діда по вогонь і герої казки “Як три брати вогонь добували”. Дідок з двох старших здер шкіряні паси за невміння розповісти казку-небилицю. А найменший розповів таку небилицю і коли дідок не витримав випробування, сказавши “брешеш”, той, як було домовлено на початку бесіди, здер уже з нього пасмо шкіри й забрав із собою вогонь.

Нагадаємо, що за давнім українським звичаєм на Вилію (Першу кутю) під стіл кладуть: частину рала, косу, сокиру та інші залізні речі як священне знаряддя і як еротичні символи, що пов'язані з первісним вогнем.

Первісний час християнського буття означився подією народження Божого немовляти — Ісуса Христа. Навколо цього немовляти й зосереджується боротьба світлих і темних сил. Боротьбу цю яскраво відтворює український “Вертеп”. Він як міфічна модель світу є однією з форм образного відтворення реальності існуючого світу. Однак народження Божого немовляти як образний вияв стихії первісного часу не сталося само по собі. Воно також було зумовлене поєднанням багатьох подій і явищ, які спричинилися до виникнення головного явища — постання Нової РАДИ. Тобто — до постання нового фокусування світової енергії. На Землі процес фокусування (Рада) означився появою в небі яскравої Зорі (Звізди).

*Нова Рада стала,
яка не бувала, —*

у Різдвяному циклі свят

який втілює в собі ідею Збору. Такою ідеєю є **Рада**. Вона є своєрідною притягальною точкою (поллюсом) або фокусом, в якому перетинаються всі напрямки силових потоків. Для святих радників таким об'єднавчим символом є потреба надати таке ім'я Божій дитині, яке б відповідало первісному образу світобуття; було його відлунням. А отже — вміщувало в собі весь спектр видимого й невидимого світу. В різних варіантах колядок Божій дитині попервах надаються різні варіанти імен: Петро, Павло, Святий Вечір, Новий рік. Але їх Мати Божа не сприймає і сумує з того. Старший серед святих радників пропонує назвати Дитя ім'ям Христос. Почувши це ім'я, Пречиста Діва звеселилася й приступила до престолу. Разом з нею звеселився і весь світ:

*Веселило ся Сонце в полудні,
веселив ба ся Місяць у крузі,
і веселив ся гість у дорозі.
Звеселило ся: мир, худобонька,
весь ся домашня ба й челядонька.*

Для старійшин громади об'єднавчим символом Ради, що втілює ідею Збору, постає Закон. Він зумовлює первісний світолад. У світовому вимірі виконання цього Закону перевіряють ангели, що у вигляді голубів послані Богом на Землю.

*Ми не голуби, але ангели.
Нас післав Господь з Неба на Землю,
як люди си тут ба й ісправують:
ци дають вино людям на Закон,
ци сить медці д'світому Збору,
д'світому Збору — Богу на хвалу;
ци гаразд си тут люди справують?"*

І дізнаються, що:
*Не гаразд си тут люди справують:
син з своїм отцем до права стає,
донька на мати руку здоймає,
брат а на брата ніж витягає...*

Блукальців-молодців об'єднує ідея лицарства, військової служби. Міфопое-тичні блукальці — це також послані на Землю ангели. Але вони послані не перевіряти стан виконання Закону, а боронити його від ворожих сил. Згуртувавшись, блукальці-молодці стають військом Божим (Христовим), що боронить цей Божий Закон та давній (старовіський) лад. І визволяє праведний люд від його напасників і руйнівців. Адже той старовіський лад відповідає первісним основам світобуття.

На жаль, нині надзвичайно поширеною є колядка, у якій слово Рада замінене на "радість". І якщо Рада — це згуртування світлх сил, то радість, навпаки — знаменує їхню розпорошеність.

*над Вертепом Звізда ясна
на весь світ засіяла;
де Христос родився,
з Діви воплотився;
як дитячко пеленами
убого оповився.*

В українській мові слово "рада" вживається з трьома основними значеннями: рада як вияв духовного взаємозв'язку, обміну думками: "Рада в раду, та й купили"; рада як вияв згуртування, збору: "Ой там стояла мужів громада, мужів громада, велика рада"; рада як вияв порядку, ладу: "Військо стояло ради не знало, ради не знало, Івана прохало". (СУМ Б.Грінченка. — Т. 4 — С. 2). Ці три означення слова "рада" певним чином асоціюються з триєдністю світобуття; з триєдиним імпульсним полем, в якому фокусується світова енергія. І тому Нова Рада як міфопое-тичний символ колядок — це одночасно і ознака Збору (згуртування, фокусування) небесних та земних сил, і їхній взаємозв'язок та поєднання (поєднання подій і явищ, різних колобіжних рівнів), і ознака народження нового Ладу — нового зразка первісного стану буття. У християнському бутті ця первісність виявлена Божественним походженням Немовляти та незайманістю Його матері Діви Марії. Вона — Чиста Панна:

*Нова Рада, Нова Рада
світу ся з'явила,
де Чиста Панна
сина породила,
да в Офлейовім місті
дуже рано.*

Цей новий зразок (модуль) наступного розвитку світобуття водночас зумовлює й ладове поєднання та фокусування (Збір) усіх небесних і земних сил — прямого та відлунного (індукційного) потоків енергії. Отже, Земля й Небо у цей час перебувають в урочій (велемовній) єдності. Небесні сили тут виявлені в образі ангелів — вісників Божих, що сповіщають людям про щасливе звершення надзвичайної події.

*Небо і Земля, Небо і Земля
нині торжествують.
Ангели людям, ангели людям
весело кажуть:
"Христос родився,
Бог воплотився!"*

А земні сили постають в образі трьох царів зі Сходу (персоніфікація язичниць-

ких образів Сонця, Місяця й Дошки), які приносять дари новому володарю світу.

*Тріє Царіє, Тріє Царіє
із Восток прийдіша,
ливан і смирну, ливан і смирну
й злато принесоша.*

Як бачимо, тут посередниками єднання Неба й Землі виступають волхви, які йдуть поклонитися новому Цареві. Саме ж згуртування (фокусування) небесних і земних сил образно мають вигляд як збір окремих суспільних верств людей. Мета Збору впливає із внутрішніх особливостей — духовного призначення кожної верстви. Так, покликання Збору святих мудреців на Нову Раду — надати відповідне ім'я Божому Немовляті:

*Злетілися всі святії,
взяли книги золотії,
стали думати-гадати:
яке Йому ім'я дати?
Дали Йому ім'я Петро —
Мати Божа не злюбила,
від престолу відступила...*

Старійшини села збираються на Раду, щоби з'ясувати причину можливих негараздів серед громади: чи не порушуються давні звичаєві правила й норми, що відповідають законам розвитку буття?

*У господаря остроженний двір,
Приспів: Ой дай, Боже!
там збирається, збирається Збір —
все старі люде, радять Радочку;
невеличку, стародавню:
чом тепер не так, як було давно?
Як було давно а з первовіку...*

Молоді "блудці", що заблукали в житті, немов у лісі, згуртовуються на Раду для вирішення подальшої своєї долі: чи ставати до господарювання, а чи йти за добрим паном, прислужитися ідеї лицарства, справі визволення душі, що стали основою для українського козацтва:

*А в густім лісі на лебединці
Приспів: Ой дай, Боже!
блудили блудців — сімсот молодців.
Відблудилися в чисте'є поле,
в чистос поле, над тихий дунай.
Посідали си тай край берега,
тай заложили раду радити;
стали радити, щоби купити:
"Не купуймо ж ми на жони злата,
на жони злата, на дівки срібла,
покупаймо ж ми золоті човна,*

*золоті човна, сріберні весла.
Тай ходімо ж ми краєм дунаєм,
краєм дунаєм, за добрим паном,
за добрим паном, за ясным царем,
що він нам добре служенкам платить.
Ой на рік дає по коникові,
по коникові та й по шабельці;
коника в сідлі, шабельку в срібні.*

Волхви (волсви, волохи) збираються на Раду, щоб побудувати церкву як зразок первісної світобудови:

*Ой в бору, бору, волохи гудуть,
Приспів: Святий вечір!
волохи гудуть, церкву будують.
Збудовували з трема хрестами,
з трема хрестами, з трема окнами.
В перше оконце вскопило Сонце,
в друге оконце*

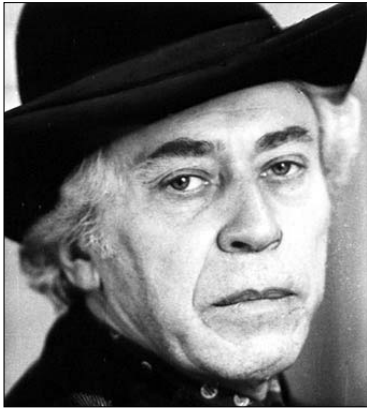
*Місяць зійшов,
в третє оконце
Сокал улетів,
Сокал улетів, на престолі сів.*

Колядники збираються у ватагу на Нову Раду для проведення обрядових дійств. З-проміж себе вибирають провідника — "березу". Береза — це той, що береже в собі таємницю давніх символів, знавець міфологічних та магійних дійств. Жіночий відповідник цій архаїчній назві — "берегиня". Вибравши ватажка-березу, молодецькі колядницькі гурти йдуть також на Раду до когось зі старійшин — знавців мудрості й духовності. Образно мудрі думки (мислі) бачаться як миса золота, а духовне надбання — як срібло:

*Ци дома, дома,
господаренько?
Приспів: Святий вечір!
Кажуть служеньки,
що є він дома.
Зберім ся, браття,
ходім до него,
ходім до него на порадоньку.
Ой дасть же він
нам мису золота,
мису золота, а другу срібла.*

Наведені приклади показують, що в кожному окремому випадку гуртування тих чи інших верств (груп) людей діє якийсь об'єднавчий символ,

Упорядник і автор
літературно-критичних розвідок
лауреат Національної премії ім.
Т. Шевченка
Володимир БАЗИЛЕВСЬКИЙ

*Сподоб мене, Боже,
високого краху...*

*Ця дивна смерть зоветься
воскресінням...*

В. Стус

Смерть як свобода. Утрата останніх сподівань — звільнення. Шлях до самовищення. І якщо завтрашнього дня не буде, “тоді вже гибій. Отоді вже гибій, простуючи до смерті навмання”.

Це лише одна з рефлексій Стуса. Насправді він ішов не навмання, а цілеспрямовано.

У збірці “Час творчості”, що засвідчила якісний прорив до самого себе, поет скорочує відстань між собою і смертю. Попри те, що є певна суперечність між сказаним і не відразу вловлюваним: “Блаженна смерть! Рано ще! Не надь!” Суперечність видає епітет “блаженна”. Смерть бажана, во-

на надить, вона притягує.

Захоплення поета філософією, звичайно ж, дало свої плоди. Цитатами з його поезії можна ілюструвати сентенції любомудрів різних напрямків. Але практика *вичитування* у Стуса Ніцше, Камю, Сартра, Гайдегера й інших, намагання загнати його під кожного з них, хибна. Це шлях до знеособлення.

Стус — акцентуована постать. Заманливо осмислити цей характер, застосувавши класифікацію німецького психіатра К. Леонгарда. До якої категорії його віднести: до емотивних, до тих, що легко збуджуються чи...?

Творчість і біографія Стуса дають підстави для припущень, що тут задіяний складний типологічний коктейль, інгредієнти якого не піддаються чіткому виділенню. Якщо довіритися фахівцям, що акцентуація — та ж виразність індивідуальних рис, але зі схильністю до крайнощів, до переходу у хворобливі стани, то досліднику є над чим поміркувати.

Стус виламується з будь-якої накинutoї на нього схеми саме тому, що був справжнім у несправжньому світі: не декларував правду й істину, а дошукувався правди й істини, не грався в страждання, а страждав. І саме тема смерті, на яку режим фактично наклав табу, видає поета у цьому сенсі за головою. Хоча, покламсь уточнити, смерть для Стуса не тема, а “танець на розкритому ножі”, домінанта універсуму, іспит на істинність.

У січні 1972-го Стус писав про своє “народження нове — в онові тіла і онові духу” і тоді ж прозрів наближення загибелі, який він назвав солодким. “Скоро смерть ме-

Василь СТУС (1938—1985)

Визволення смертю

не в похід візьме”, “Чи я вже вмер? Чи ще помру?”

Шастя, за К’єркегором, убоге. Таємниця життя в стражданні. Велич у стражданні.

К. Ізард у книзі “Емоції людини” висловив міркування, що рівень розвитку особистості можна визначити по тому, як вона реагує на страждання. Чим чутливіша людина до болю ближнього, тим вищий ступінь її розвитку. Цю ж формулу Ізард накладає і на суспільство. Якщо воно змиралося з несправедливістю й брехнею, не відчуває страждань своїх громадян, не вловлює суперечностей між тим, що є, і тим, що могло би бути — то знаходиться на низькому ступені розвитку.

Симптоми втішання стражданням як неминучістю, озиваючись новими обертонами, подовжається в подальшому. Та саме в збірці “Час творчості” з’явиться стан заспокоєності, викликаний — парадокс — прибуттям до табору.

Так, либонь, почуваються моряки, коли судно після довгих поневірянь прибуває в гавань. Але якщо для команди судна гавань — порятунком від смерті, то табір для поета — наближення до смерті. Неймовіря у тім, що передбачуване і бажане. “...а вірші йдуть, і йдуть, і йдуть, неначе кров із горла”.

Деякі з них, як ось “Я знав, що світ ховається од мене”, сприймаються як *чисті* філософії. Справді навіть відповідною лектурою. У згаданому вірші йдеться про те, що мучило поета повсякчасно, про розрив між людиною і світом, про втрачену “довіру існування”.

Дивний обертон голосу маємо у вірші “Смерть розлетілася на друзки”. Тут смерть тлумачиться як винагорода за працю. Смерть, яку ще треба заслужити. “Схотів почезнути? А дзуски! А що ти на віку зробив?” Так не писав жоден з наших поетів.

Тріумф польоту у вічність. Смерть як посестра. “Я разом зі смертю — пліч-о-пліч лечу. Та ж вільний тепер ти!” І тут же: “О земле кохана, о смертна водо...” Або: “А що мій гріх? Лиш той, що ще душа є, якій усесвіт болями болить, то й слава Богу, коли є спочинок попереду”. Це теж про смерть, про визволення смертю.

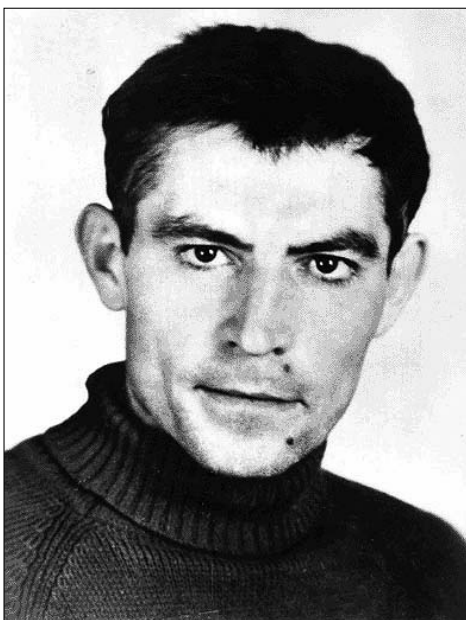
Амплітуда цих душевних коливань, їхня температура надаються до узагальнень щодо цілісності поетової натури, попри всі суперечності. “І так душа тобі зболіла, неісходима по тернах, і передсмертне билось тіло — твоє ж і в тебе на очах”, “Ба вже нема ні смерті, ні недоли”, “Оновлен-

ня планети — у смерті смерті, в радості чининь”.

Просвітлення смертю, таїнством смерті — це є і в Свідзінського. Величальну смерті як силі дисциплінуючій, що протистоїть хаосу, урівноважує крайнощі, дає межі суцільному, удосконалює світопорядок, виголосив Баратинський з поміччю француза Шенє. Його вірш “Смерть” належав до улюбленої лектури Л. Толстого. До смерті зухвало звертався А. Бєлий: “Исчезновение, глаза мои закрой Рукой суровой, рукою ледяною”.

Я свідомо виокремив цих поетів, щоб підкреслити різницю між образом смерті у них і в Стуса. У Баратинського смерть теж творяща сила, а не мара з косою. Але сила ця деперсоналізована стосовно особи автора. Поет воздає їй хвалу, але сам лишається мовби осторонь, жодним словом не прохоплюється про бажання померти. Це є в Белого, але вірш його має назву “Лікарня” і цим усе сказано. Та й смерть для нього — кінцева зупинка, за якою прірва небуття.

Не те в Стуса. Стосунки зі смертю тут на куцому повідку. “...не кожчасне поривання в смерть”, “Даруй же світові свої щедроті і радо згинь, вщасливлений — загинь!”, “Навернеться до тебе смерть твоя, розгойдана, мов

Я знав, що світ ховається од мене, що в кожній речі причаїлась річ і назирцем блукає. І не хоче мені свій вид правдивий одслонити, бо втрачено довіру існування і приязнь — між людиною і світом. Бо ж не дарма малесенькі пташки мене сахаються, втікає риба, допіру людську постать запримітять, і квіти кволюю красою хочуть од мене захиститися (останній маленький скалок віри, що людина ще не доконана потвора). Все ж я думав, що гармонія світів не обійшла людини, а лише для неї назначила відстань: ось твоя межа належання до світу. Її не переходь — ото і все. Але такого я не сподівався: щоб світ тікав од мене стрімголов, мов од зачумленого. Щоб і я збагнув нарешті: щонайдаліша відстань

між світом і тобою — заблизька для певності збереження живого, що лихо стало недосяжне. Боже, вселенський гріх людські обліг серця.

Оце заповнювання порожнеч, майбутніх днів оця саморозтрата за многою гри, котра ступає попереду страждання і кладе пов’язку запобіжну, щоб тобі не чути, не збиралося боліти із дня на день — от-от лише туман ледь випрозоріє за поворотом найменшого дерзання. Цей півсон самоосліпленої душі, ця туга самоокрадення — то є життя таємний смисл. Мала подоба горя, що грається в домашньому театрі. Та геніальної сягає гри людська непогамовність — і к чорту летить увесь обридлий антураж. Як тяжко чути душі зголілій! І зимно як! І зоряно! Плечима жіночими здвигне, чоло підносить, і сині пальці пучкою складе, то й молитися до чорноти в очах під безкраєм озореної ночі, проламаной місяцем блідим.

Синочку мій, ти ж мами не гніви і не збавляй їй літа молодії. Мене ж — не жди. Бо вже нема надії схилитись головою до голови на щирі радість. Більше не чекай. Я вже по той бік радісного світу. Закрию скоро погляд сумовитий, хіба що з того світу виглядай — і я тебе почую. Синку мій, ти вже не йдеш мені в розкриті руки. Не дай же, Боже, звідать тої муки, котра на мене дивиться з п’їтьми. Там тисячі невідомих днів, від подумів уже холонуть груди.

Ні, не було мене, й нема, й не буде: судилося згоріти на вогні на власному — залишиться лиш тінь та дим від попелища зрине вгору. Двигтять, як молот, моє серце хоре, та ти ж мене — і мертвого — зустрінь. Це ж я тобі назустріч завше йшов, і серце обпикалося тобою — знайди ж мене — під чорною ганьбою, межі слідами чорних підшов.

Іду за край. Оце долання кола, оця вперед занесена стопа, оця ява, ця порожнеча гола, і ця вода, солоня, як ропа, і ця безвихідь першого початку, які страшні ви! Швидше поминай цей край вагань і не лишай про згадку ні вогню, ні золи. Іду за край. Як леопарди крізь вогненні кільця проносять порив сторопілих душ, отак і ти ув око смерті цілься і відродися в смерті. І не руш старого розпачу. Почнися далі, ген за шолом’янем, на рубежі, коли замерехтять тобі скрижалі, але про них нікому не кажи. Де людський плав пливе і п’ядь за п’яддю росте у море гордий материк, немов здревіле вічності свічадо, як віще слово або віщий крик. Іди — за край. Народження — по смерті тебе чекає. Прагни стрімголов на ту тропу, що яра, наче кров, воліє душ, що щирі і одверті так і живуть — своїм передкінцем, як припочатком. І рушають д’горі, коли біда оба крила просторить і повертає вічності живцем.

І не розмерз. І не відтерпнув. Ні. В мордовських хуг — та в холод нещадимий? Тримай тепло під ребрами сухими —

на цій на чужаниці-чужині. Сягни рукою — і не досягнеш ні краю всерозлук, ні муки краю. Та серця я, мій Господи, не маю на свій талан. Це ж ти мене береш, немов шматок невиворблений глини, і місиш, мнеш, і пальцями всіма мене формуєш, щоб не задарма іще один кавалок з України сподобивсь тверді. Знав я і черинь, і зиму знав — в колимську довгу пору, і душу виробив таку прозору, що вже свою не одкидаю тінь.

Яка нестерпна рідна чужина, Цей погар раю, храм, зазналий скверни. Ти — повернувся. Але край — не верне. Йому за трумну — п’їтьма кам’яна. Як тяжко повернутися і не побачити, як тяжко не зустріти! Старанно, Києве, сховав мене в ці мертві закамарки, схрони, скрити. Чужим відчуті Київ — і піти, тамуючи скупі сльози образи... Радійте, лицеміри й богомази, що в мене — ні надії, ні мети. Та сам я єсм? І є грудний мій біль, і є сльоза, що наскрізь пропикає камінний мур, де квітка процвітає в три скрики барв, три скрики божевіль! Розпалася душа моя отут, моїх грудей не стало половини, бо чезне чар моєї батьківщини, а хоре серце чорний смокче спрут.

Нарешті прощальна пора настає — і від суходолу зірветься літак. Але й з-поза хмар небезпека чигає — то ледь відстає, то вперед забігає. Отож начувайся: рушаємо вспак. Таксі. Шурхотіння. Пронозистий вітер і далеч, урубана в обрій мечем — тих ієратичних назначених літер нервовий скоропис — як сіверкий шем.

човен”, “Неначе смерть — та най-солодша мить”, “Ця дивна смерть зоветься воскресінням”, “Та порив нас відроджує і кличе перелітати смертне узग्रаниччя”, “існую в межисвіті — скраю смерті і скраю існування”, “од смерті рятує смертельна плавба”.

Від його звертань до Бога стає не по собі: “Карай мене, мій Боже, слава Богу, що зглянувся на мене. І — карай”. “За що мене, Отче, караєш життям, пошли мені смерть”, “Наблизь мене, Боже, і в смерть огорни”.

Немає сумніву, що на стосунки з Богом наклалися євангельські тексти, читання Нарекаці, християнських мислителів. Поет нещадний до себе: “Иди — за край. Народження — по смерті тебе чекає. Прагни стрімголов на ту тропу, що яро наче кров, воліє душ, що щирі і одверті, так і живуть — своїм передкінцем, як припочатком”. “Як леопарди крізь вогненні кільця проносять порив сторопільх душ, отак і ти ув око смерті цілься і відродися в смерті”.

Нещадність до себе не означає недовіри до Бога. Вимагати від поета лінійності, коли йдеться про метафізику, безглуздя. Тут інше — позиція аскета, який знав істину і хоче допомогти собі, щоб допомогти Богові. “Небавом ти кінець наблизити свій і тверду станеш”.

Заглиблюючись у тексти Стуса, не піднімається рука вдаватися до літературної казуїстики на взір — ліричний герой тощо. Немає в Стуса ліричного героя. Він зі своїм крутим темпераментом витіснив його за межі сприйняття. Заступив собою.

Не випадає й заганяти поета в нормативи християнської етики.

Уявити його в ролі смиренного вірянину, який любить своїх ворогів і підставля шoki для побиття, неможливо. Вибухова натура, перманентний бунт.

У якісь моменти поет усвідомлював, що “...нерозумно пускати смерть попереду життя”. І все-таки пускав. Продовжував пускати. Інакше не міг. У цьому його драма як людини і значущість як поета. Без цієї самонастанови мало ймовірно, щоб ми мали автора такої магматичної якості.

Уже в першому вірші з магаданської версії “Палімпсестів” Стус скаже, що час “вимінявся тілом, щоб смертельно в мене увійти”. “Смерть поклатла карби на щoці”, “...а смерть свої лаштує мари”, “це все — одне прощання понадмірне — з Вітчизною, зі світом, із життям”.

Ось він вкотре звертається до себе: “Гинь і почезай. Бо смерть і темін — сестри”. “Набирай же — свій смертельний розгін”.

Моторош охоплює від читання Стусових текстів. Від цієї фанатичної гри у життєсмерть. Обтяжливо коментувати ці виклики ще й тому, що розумієш: мовлено те з граничною щирістю. Але знати це треба, інакше поет вислизне разом із своєю таємницею.

Спазматичність, завихреність мовлення, густопис, фактурність, образність пейзажів, які в нього завжди більші від пейзажів, гра на повторах, сарказм і гротеск, темноти, можливо, як сам він висловився, від “необачного захоплення Пастернаком” — таке його письмо уже на підступах до зрілості.

Сумарно все те підтверджує тонке спостереження Шевельова

про “непрограмованість” інтенсивної поезії Стуса, про “схоплення народжуваних емоцій, душевних рухів у процесі їхнього оформлення”, про протисторство настроїв та багатство їхніх перевтілень.

Складність Стуса — не складність мови, хоча й вона складна. Це складність порохової суміші душі, яка шукає вивільнення й інтуїтивно намагає забути лексеми, творить нові, вдається до свіжих інтонаційних ходів, і — з навальністю потоків пробивав загати узвичаєного.

Поетика Стуса — це й творення нового синтаксису індивідуальності, що має свою, відмінну від інших філософію життя.

Але зрілий Стус — це й втеча від згущеної образності ранніх пейзажів. Те мало статися: досвід нарощування інтелектуальних і психічних відруків у темпі прискорень потребував мовлення із залученням абстракції, отже, й певної оголеності прийому. Картинне, візуальне мало поступитися мислю наснаженому.

Драма душі, якій відкрилося не тільки задзеркалля режиму, а й світу — це Стус. І в цьому пункті, здається, зіставити його ні з ким. Драма ця розгортається з такою нещадною щирістю, що аналогів їй немає. Саме звідси — цей моторошний солоспів накликаючи смерті. Можна говорити про вплив Рільке, ще там когось. Але з таким же успіхом можна твердити про вплив одного вулкану на виверження іншого. Щоправда, Рільке мало надається до такого зіставлення.

Стус — особистість з рідкісною групою крові. Кожен, хто наважиться про нього писати,

має це засвоїти на чуттєвому рівні. Стус — майстер мовлення жорсткого й жорстокого. А це свідчення найдорогоціннішої якості письма — точності. Що й дозволяє йому ліпити чудеса у вигляді непередбачуваних поворотів і прозрінь, а загалом психологічних станів до нього не задіяних. Поет знає й те, чого не знають, про що не здогадуються інші: “півсон самоосліпленої душі”, “тугу самоокрадення” як “життя таємний смисл”. І написано це ще у 1972-му!

Стус — ворог замацаного й зачовганого. Про своєрідність його лексики й синтаксису мовилося. Звертаю увагу на зухвалість і свіжість епітетів: життя безбереге, руки тонкоголосі, сяєво цвинтарне, птах кривокрилий, сонце простопадне, сосни високогорлі, прощання понадмірне, лютість всенаученна, розлуки тонкоголрі, вода божевільна і глухоніма, явори довготелесі, води тонкоголосі, хмара смолокрила, марнота маркітна.

Стус “героїчної біографії” упирається сьогоднішнім силкуванням дегероїзації передусім своїми писаннями. “Дай, Україно, чесного шляху, дай, Україно, гордого лику”. “Рідний край на белебні ясніє осіяний. Почуй мене! І озовись, коханий!” “З ціложиттєвого полону паду в твоє, Вітчизно, лоно — твій пасічник і воявник”. “То пропікає душу Україна — та, за котрою погляд марно рву”.

Є ще один прихований, але безпомилково вгадуваний нюанс у контексті нинішньої нелютної пори. Втягування уздром Стуса в естетство — то й виправдання таким робом власного аполітизму чи й конформізму.

Стус був нещадним до того й іншого, як і до громадянської пасивності загалом. “Сидять по шпарах всі мужі хоробрі, всі правдолюби, чорт би вас побрав”, “вгодовані серця і душі голі”.

З таборового зошита: “Український інтелігент на 95 % чиновник і на 5 % патріот”, “...найперші упокорилися талановиті персоналії”. Свій народ атестував як такий, що “не набув індивідуального обличчя”. Гельсінський рух називав боягузливо-респектабельним, зіставляв його з польським на користь останнього.

Цей дивовижний характер з його етичним радикалізмом і, як розплатою за нього, духовним сирітством, — не уявляється у нинішньому бедламі. Такі цілісні натури сьогодні стають жертвами кілерів та організованих автокатастроф. Дефіцит на них був і буде завжди.

Тому не ремствуймо на міфологізацію, якщо та й має місце. Вона супровідна кожній унікальній постаті. А саме такою постаттю XX століття є, за І. Дзюбою, Стус. Між іншим, він же, нині сущий колишній донецчанин, висловив слушне застереження: “...так легко необережним доторком збити кольоровий пилок з крильця метелика”.

Це реакція на хвацьке прочитання Стуса постмодерністськими ревізйоністами. Заоблікуймо те в бухгалтерії Мельпомени, попередньо виокремивши рядки: “Це був інтелект могутній і тонкий, і притому інтелект постійно самовдосконалюваний, самонарощуваний, з безмежними можливостями самовдосконалення і самонарощування” (Іван Дзюба).

Пронозистий вітер. Таксі. Шурхотіння. Заплакані вікна. Всевікна твої. Готуйся до злету. Кінець життєтінню. На тебе чатують світи-галаї. Прощальний — як подим пожарищ — той спогад. Колюча жорства. Деренчать камінці. Дорога в провалля. В провалля — дорога. Середина пекла. Розбіглися кінці. Таксі. Шурхотіння. Заплакані вікна. І за вітражами круті віражі. А небо в проривах — до нього не звикнеш, поглянеш угору — і в горлі аж згіркне. Держи своє серце. Під горлом держи. Згадаєш відльоти — всю душу ошпариш. Суремить Ірена. Мовчить В'ячеслав. Той спогад — як подим пожарищ. Товариш ім'ярек чатує — всі шпари заткав. Заходить епоха великого посту. Всецарствіє пекла — свій острах зібгай. Хтось другий і третій, і п'ятий, і шостий — очима, очима заселено край. Тож — в неба провалля, бездоння, бездолий нагірний, невірний, утрачений рай, всебілий, всегнівний, всещедрий, всекволий. А що під крилом твоїм? Кара — карай. У небо у надвиш у стужу прелюту до сонця, Ікаре, ти, рабе, розкриль. Отам і здобудеш останню покуту, розпалиш як горно нагірний свій біль. О царство півсерць, півнадій, півпричалів, півзамірів царство, півзмаг і півдуш! Скрегоче в металі, регоче в металі дорога тривоги, випроби і скруш. Ламка і витка всеспадна дорога. Дорога до Бога — ламка і витка. Чатує тривога, долає знемога — і пісня підноситься — й віща, й щемка!

Церква святої Ірини криком кричить із імлі, мабуть, тобі вже, мій сину, зашпори в душу зайшли.

Скільки набилося туги! Чим я її розведу? Жінку лишив — на наругу, маму лишив — на біду. Рідна сестра, як зигзиця, б'ється об мури грудьми. Глипає оком в'язниці, наче сова із п'тьми. Київ — за ґратами. Київ — весь у квадраті вікна. Похід почався Батіїв ачи орда навісна? Мороком горло огорне — ані тобі продихнуть. Здрастуй, бідо моя чорна, здрастуй, страсна моя путь.

Гойдається вечора зламана віть, як костур сліпого, що тичється в простір осінньої невіді. Жалощів брості коцюрбляться в снінні — а дерево спить. Гойдається вечора зламана віть туга, наче слива, рудою налита. О ти всепрошальна, о несамовита осмутами вмиата твоя ненаситі. Гойдається вечора зламана віть, і синню тяжкою в осінній пожежі мій дух басаманить. Кінчилися стежі: нам світ не належить — бовваном стоїть. Шалена вогненна дорога кипить. Взялась кушпелою — обвітрені крони всю душу обрушать у довгі полони, і згадкою — вечора зламана віть. І сонце — твоє, простопадне — кипить. Тугий небокрай, погорбатілий з люті гірких дорікань. О піддайся покуті самотності! (Господи, дай мені жити!) Ти бачиш — обтято дорогу і спить душа, розколошкана в смертнім оркані гойдається вечора зламана віть. Гойдається вечора зламана віть, неначе розбратаний сам із собою. Тепер, недоріко, подайся за водою (а нишком послухай: чи всесвіт — не спить?) Усесвіт — не спить. Він ворухнеться, во-

втузиться, тузаний хвацько під боки мороками спогадів. Луняться кроки, Це, Господи, сяєво. Це — торжество: надій, проминань, і наближень, і на — вертань у своє, у забуте й дочасне. Гойдається павіть, а сонце — не гасне і грає в пожежах мосяжна сосна. Це довге кружляння — над світом і під кошлатими хмарами, під багряними торосами замірів. Господи, з ними нехай порідниться наvernений рід отой, що принишк під торосами неб залізних, із пластику, скла і бетону. Надибу ю пісню, ловлю їй до тону шовкового голосу (зацний погреб). Поорана чорна дорога кипить нема ні знаку — од правдавнього шляху. Сподоб мене, Боже, високого краху! Вільготно гойдається зламана віть.

Те, що було за смертю, я пізнав. Всю силу таємничого діяння, весь морок неб і твань землі движку. І тяжко жити, цим знанням підперши свою оселю, витрухлу на пустку. Склепіння склепу, тліну тліну тлін опав тебе, подужав і змертвив. І вже тобі повік не відволодати довірливого серця. Все — в подобах. Світ, у котрому виросла душа, зінакшав. Це твоя, Єресіярхе, найтяжча плата і страшне знання. Ось — твій убивця: руку подає, всміхається, щасливих зичить років, ховаючи зненависть, як ножа...

Тюремних вечорів смертельні алкоголі, тюремних досвіток сліпа, як близна, ругть. А сто мерців, обсівши серце, ждуть моєї смерті, а своєї волі. І день при дні глєвтяники жують, аби чим-небудь душу закропити. Валує дим — то дні несамовиті вершать ачи розпочинають путь —

по спогадах, що в пам'яті гніздяться, по втратах, що тебе з усіх спромог угору поривають, коли Бог постав, як лютий бич і можновладця.

Як страшно відкриватися добру, як страшно зізнаватись, що людина іще не вмерла в нас. Як страшно ждати, коли вона, захована, помре у темряві, щоб нишком відвезти на цвинтар душ і шастя запопастися, якого вже до ран не прикладеш. Як вабить зло! Як вабить гріх — піти світ за очі, повіятися з вітром і власної подоби утекти, мов чора лисого. Кульгавий день увійде в темін, глянє по криївках і завагається. Бо шкода праці: сидить при ватрі плем'я самоїдів, щасливо позіхає. На вогні печеться м'ясо. В казані окріп переливається. Сьорбають юшку і повні філософських резигнацій мізкують, з кого б смажити печеню, щоб стало на сніданок і обід. Кульгавий день відходить, бо печерний ікластий лютий смерк не западе, допоки аж останній самоїд не з'їсть себе самого і помре із філософським виразом. Мовляв, життя коротке, а забракло кривних.

Цей біль — як алкоголь агоній, як вимерзлий до хрусту жал. Передрукуйте прокльони і переписуйте печаль. Давно забуто, що є — жити і що є світ і що є ти. У власне тіло увійти дано лише несамовитим. То ти ще довго сатаній, ще довго сатаній, допоки не вмереш, відчувши власні кроки на сивій голові своїй.

Ігор МАРЦІНКОВСЬКИЙ,
кандидат медичних наук,
доцент НУ кораблебудування
ім. адмірала Макарова, голова
правління Миколаївського ОО
ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Зі словом Тараса Шевченка понад століття

**На засіданні Головної ради ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка редакція тижневи-
ка “Слово Просвіти” презентувала проект нового видання з серії “Бібліотека “Слова
Просвіти”. Це буде збірник матеріалів про історію та сучасність “Просвіти”, який побачить
світ із нагоди 145-річчя товариства.**

**Сьогоднішньою публікацією про Миколаївську “Просвіту” напередодні 160-річчя від
дня народження Миколи Миколайовича Аркаса — українського композитора, історика і гро-
мадського діяча, який до кінця свого життя був організатором, керівником і, як нині кажуть,
головним спонсором Миколаївської “Просвіти” розпочинаємо на шпальтах тижневика ма-
рафон — “Просвіті” — 145” і закликаємо вас, шановні читачі, долучитися до нього.**

**Чекаємо на електронні адреси редакції тижневика “Слово Просвіти” (slovo_prosvity@
ukr.net або slovoprosvity@mail.ua) розгорнуту інформацію про діяльність вашого об-
ласного, районного, міського об’єднання, сільського осередку “Просвіти”. Напишемо
історію “Просвіти” разом!**

У товаристві діяли 4 відділи: літературно-науковий (очолював М. Аркас), артистично-музичний (Б. Кузнецов), книгарні й книгозбірні (П. Андріященко), господарський (П. Дюмін, М. Заполенко).

По суботах просвітняні проводили літературно-музичні, літературно-наукові, членські сімейні вечори з танцями, на яких виступали місцеві аматори: поети, музики, співаки, декламатори. Влітку організовували ярмарки, народ-

ні”, “Історія українського театру”, “Хто ми і чого нам треба”, “Індивідуальні риси української культури”, “Україна”, а ще про життя і діяльність І. Котляревського, М. Заньковецької, П. Ніщинського, І. Карпенка-Карого, Б. Хмельницького, Б. Грінченка. Широкого розголосу і позитивної оцінки отримали проведені “Просвітою” 18 березня 1907 р. перший на Миколаївщині Шевченківський ве-

тературою книгозбірні користувалися просвітняні й усі охочі. Вона стала першою українською бібліотекою у краї. Окрім Миколаєва Товариство вело роботу у Вознесенську, Олешках, Херсоні, в селах Миколаївщини. “Просвіта” наполегливо боролася за право українського народу на рідну школу (найперші з них організував М. Аркас у селах Богданівка й Христофорівка), зверталася до члена Державної думи професора І. Лучицького з проханням відкрити курси українознавства в гімназіях, університетах, семінаріях. 1907 р. “Просвіта” встановила стипендії ім. Т. Шевченка — дві по 50 і одну в 25 рублів. 1910—1911 навчального року просвітнянські стипендії отримували 12 осіб: учні середніх механіко-технічного, залізничного та реального училищ; чоловічої гімназії та акушерсько-фельдшерської школи. Крім того, окремим учням “Просвіта” оплачувала гуртожиток, виділяла кошти позичково-допоміжній касі для безробітних українців (переважно своїм членам).

По смерті М. Аркаса 1909 року товариство терпіло значну фінансову скруту, а від влади — утиски. Проте воно продовжувало функціонувати. З цього часу “Просвіта” працювала під керівництвом голови ради, який обирався щорічно. Просвітняні проводили вечори пам’яті М. Аркаса, Т. Шевченка, інші заходи. 1910 року відбулося 16 концертів і 65 п’єс, 1911-го — 18 концертів, 50 п’єс та 1 народне гуляння.

1912—1916 роки стали нелегкими для “Просвіти”, оскільки 1910-го українські організації заборонили. Та, незважаючи на це, селянин Возіятська 1910 року створили Товариство “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка, яке налічувало близько 300 осіб. У роки Першої світової війни Миколаївська “Просвіта” жертвувала значні кошти військовим шпиталям, благодійним організаціям. Заборонене як українське товариство, воно діяло як благодійне, проводячи концерти перед пораненими. Незважаючи на заборону, 1911 року — до 50-річчя смерті та 1914 року — на відзначення 100-річчя від дня народження Т. Шевченка, “Миколаєвська газета” вийшла зі статтями І. Гаврилюка, Ю. Маковського та Н., де вперше у краї було надруковано портрет поета. 1916-го у шпиталях для хворих і поране-

них просвітняні провели 20 концертів і вистав, серед них показали й драму Т. Шевченка “Назар Стодоля”. Активістами “Просвіти” були О. Ф. Осмоловський, П. В. Дюмін, Г. О. Шербань, О. О. Зіма, В. А. Дейнека та ін.

Після Лютневої революції 1917 року зусиллями української інтелігенції відбулося поширення просвітнянських організацій, особливо серед сільського населення, які впорядковують народні читальні, організовують пісенні гуртки, сприяють українізації навчальних закладів, беруть участь у заходах політичного спрямування. На Миколаївщині нові осередки виникли у селах Сухий Єланець (налічував 50 осіб, голова І. Семін), Снігурівка, Лиса Гора, Новогригорівка, Висунськ, Баштанка, Березнегувате, Євгенівка, Софіївка, Мар’ївка та ін. 8—11 березня 1917 р. на з’їзді “Просвіти” Миколаївської округи, де були представники від 20 товариств (Висунської, Широківської, Березнегуватської, Новобузької та ін.) створено “Спілку українських культурно-просвітницьких товариств Миколаївської округи”, ухвалено Статут. Головою Спілки обрано Б. Брояківського (водночас він голова Миколаївської “Просвіти”). Під час національно-демократичної революції 1917—1921 рр. миколаївські просвітняні підтримали Українську Центральну Раду (рішення зборів від 7, 10, 21 червня 1921 р.).

1918—1919 рр. Миколаївська “Просвіта” поставила 72 вистави, прочитала 63 безплатні лекції. Просвітняні виїжджали в села, пропагували українське слово через свою бібліотеку. 25 лютого 1918 р. у приміщенні “Просвіти” відбувся Шевченківський концерт, а наступного дня — панахида й читання реферату про Кобзаря. 7 і 8 грудня 1919 р., за денікінської окупації краю, під керівництвом М. Кремньова просвітняні на користь товариства влаштували спектаклі: “Назар Стодоля” Т. Шевченка та “Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці” М. Старицького. Як тільки в Миколаєві вдруге встановилася комуністична влада, вона взяла проведення Шевченківських свят, як і всіх заходів “Просвіти”, під свій контроль. 6 квітня 1919 р. відбувся Шевченківський концерт за участю хору “Просвіти”. 26 лютого 1920 р. реферат про Т. Шевченка прочитав активіст “Просвіти”, викладач М. Лагута, а просвітнянський хор проспівав музичну поему Давидовського “Україна” та кантату М. Лисенка “Б’ють пороги” — обидві на Шевченкові слова. 1921 року представники “Просвіти” брали участь у комісії губернської політосвіти для влаштування Шевченківських днів. 1920 року Миколаївська “Просвіта” разом із керівництвом місцевої Спілки споживчих товариств утворила спільне товариство “Українська кооперативна книгарня”, яке наступного року ліквідувала комуністична влада.

Серед миколаївських просвітнян тих років активністю вирізнялися М. Лагута, Т. Юрченко, М. Пітушенко, Ю. Кравченко, І. Іванів, Ф. Камінський, Б. Камінський, Кропивницький, Гудзь, Кутовий, Сідорко, Романівський, Фарбітнік, Докієнко, Гавріленко, Малімон, Стьожко, Н. Малеча (останній у Миколаєві 1916 року написав і видав “Словничок Шевченкової мови” — найперше в шевченкознавстві дослідження лексики творів Т. Шевченка).

Далі буде.

М. М. Аркас серед самодіяльних акторів “Просвіти” м. Миколаєва. Фото 1900-х.

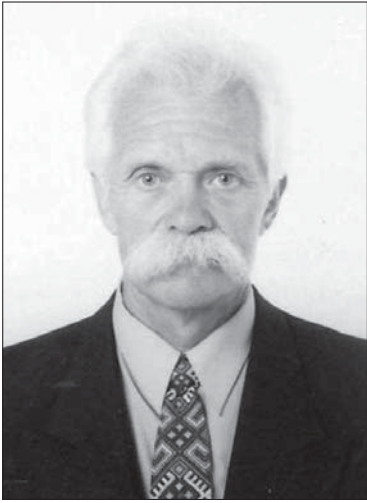
ні гуляння з лотереями. На вечори залучали співаків із різних театрів, були постійні платні: режисер, керівник хору, оркестранти. Драматичний колектив “Просвіти” ставив п’єси українських класиків: М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ’яненка, Т. Шевченка, але були й А. Чехова та ін., популярну серед миколаївців оперу М. Аркаса “Катерина” за твором Т. Шевченка. На вечорах поезії Т. Шевченка читали: П. Андріященко, П. Жук, Г. Ріжкевич, А. Ритова, Харік, Головченко, Кодацька, Азовська, Яремченко, Шпак, Чалій, О. Огір, Медведева, Коновал, М. Токарева, К. Христиненко, Ніколаєнко, М. Кремньов, М. Пітушенко та ін.

Були платні вистави, збір від яких ішов на спорудження пам’ятника Т. Шевченкові у Києві. Приміром, 14 і 15 квітня 1908 р. — дві вистави “Запорожець за Дунаєм” М. Гулака-Артемовського у сусідньому Херсоні. Перед цією оперою М. Аркас виступав з інформацією про Задунайську Січ. Пізніше він прочитав 14 лекцій за розділами його “Історії України-Руси”. Просвітняні виступали також із рефератами: “Українські церковні братства й сучасні “Просвіти”, “Мета просвітніх товариств на Укра-

цір та другий, 22 лютого 1908 р., де разом із хором глядачі стоячи виконали “Заповіт”, що викликало обурення градоначальника. Саме “Просвіта” започаткувала на Миколаївщині щорічні (з певними перервами) Шевченківські свята зі спектаклями, літературно-музичними концертами, лекціями та ін. заходами, які проводилися 22 лютого 1909 р., 26 квітня 1910 р. (опера “Катерина” пам’яті Шевченка й Аркаса), 25 березня й 10 липня 1911 р., 1917 р. (точну дату не встановлено), 25—26 лютого 1918 р. 28 березня 1910 р. у залі на Таврійській вулиці “Просвіта” вперше зіграла драму Т. Шевченка “Назар Стодоля”, а хор виконав славнозвісний дивертисмент “Вечорниці” на музику П. Ніщинського.

Протягом 1908 р. відбулося майже півсотні вечорів. На першу річницю товариства з ініціативи М. Аркаса активним просвітнянам вручили виготовлений жетон з Шевченковими словами “Свого не цурайтесь”. 1909 року від концертних заходів “Просвіта” отримала прибуток 4872 руб.

Із самого початку своєї діяльності відділ книгарні та книгозбірні зібрав літературу українських авторів, передплачував українські газети й часописи, включно з дитячим, які виходили в Галичині, США. Лі-

Вадим МИЩИК,
доктор філософії
в галузі культурології,
лауреат премії
ім. Івана Нечуя-Левицького

Народна творчість українців багата і священна. І має благородну мету: возвеличити людину, подію, поєднати зі світом, піднести душу до його світлоносних вершин. Здійснюється це через символи, ритуальні дії, які становлять спільну образотворчу мову душі українського народу. Дії в обрядах, символи, сюжет у народному мистецтві, слово й мелодія взаємопов'язані й несуть однакове художньо-сміслові навантаження. Основна ідея у святах та обрядах, словесній творчості й народному мистецтві — утвердження росту й розвитку. Досягається це через уславлення триєдиних джерел життя, без яких вони неможливі: сонця, води і землі.

Останнім часом духовність стали вважати тільки релігійність: відкриття церков, відвідування храмів. Однак це тільки частка віри як вияву духовності. Які ж її складові?

Основний чинник духовності — любов. У священних писаннях різного часу сказано, що Бог є любов. Тут і любов до світу, і його сил, і до всього сущого в ньому, і до життя та всіх його джерел. Втрачена любов до природи й довілля, що ми нині переживаємо, призводить до запустіння та згуби.

Світогляд другий у цій низці. В ньому — витворений предками погляд народу на світ, зв'язок із землею й небесами. На цій основі твориться, розвивається і передається в майбуття народна культура. Саме в її величч, благодаті й красі, в моральних засадах плекається душа народу та кожної людини. Це — духовне здоров'я нації. Священний вияв духовності українського народу — свята Сонячного кола: Різдво-Коляда, Великдень, Купайло, Калита і три присвятки: Колодій, Трійця (Вір'я, Зелена Неділя), Весілля Свічки. Їх є сім — семичина творця сутності Світу. У них не тільки пошановується світ і його життєдайні джерела, а й відтворюється, що людина є його часткою, подобою Божою. Через свята на честь Сонця відбувається єднання українського народу з вишніми силами, уславляється світло й життя.

На їхній основі розвивається національна свідомість — причетність до рідного народу, нації, держави, усвідомлене пошанування минулого і творення майбутнього. Вони спонукають кожну людину, що належить до українського народу, свої думки й душу втілювати у творчість. Життєва основа поведінки — правда. Чини по правді та будеш праведним. Пізнай правду й будеш вільним. Нарешті, важливим чинником у духовності є пам'ять, яка підтримує родовий зв'язок із предками від давнини

Народ сильний духовністю

Складові світогляду українців

й до сучасності, їхніми діяннями, не дає забути, чий ми сини і яких батьків діти.

Аби розвивалася духовність, потрібно розвивати українську душу від народження дитини й до смерті людини. Для цього в нас є багатий звичаєвий, обрядовий, пісенний, музичний, танцювальний набуток як організована духовна система. Тільки потрібно сповна розкривати її красу, справжню життєву потребу. Найосновніше, що всьому варто надавати українського духу і стилю, щоб формувати етнічну своєрідність у культурі, творчості, моралі й побуті.

Культура — поняття всуціль світоглядне та обіймає все життя і народу, і людини.

Духовно багата і наша рідна мова. Вона безпосередньо пов'язана з найвищими силами Світу. Так, на небесах володарює Господь, а на своїй землі — Господар, його помічницею є Господиня. Їхньою обитачією є Господа. Натомість у росіян, як молодій нації, такого зв'язку нема: Господь — хазяїн — изба. Віддає місцем осіддя Бога було Вишне небо — Вір'я, а там, де живе Господар, називається Подвір'я. Священна мова, яка йде з небес, це — Повір'я.

У світогляді наших пращурів світ уявлявся колом, так розвивався і таким округлим зображувався, як образ Сонця у всіх жанрах народного мистецтва та обрядах. І наші предки, і ми багато що робимо по священному колу. Співаємо ритуальні пісні. Хліби і страви наші мають у назвах цю священну основу: колосок — колобок — колач — калита — коровай — коливо.

У третьому тисячолітті, коли життєдіяла трипільська культура, Богом Сонця був “Ра”. В українській мові зберігся дуже багато слів із цим коренем: ранок — радість — храм — віра — праця — рало — орач — ратник — чара... А світоглядно найосновніше — Рай — кРай — Раїна — УкРаїна. У праукраїнців доби палеометалу Верховним Богом був Сварог, який ще й опікувався шлюбом, навіть обручку виготовив. У “Ведах Рога” (Рігведі), більшість яких створено на Наддніпрянщині й занесено нашими пращурами із П'ятиріччя України в П'ятиріччя Індії, є слово “Свах” — вишне небо. Лад в українському весіллі відтоді й донині дають священні чини — Свахи і Свати. Весільний спів у нас ще називають ладуванням, ладканням, від імені богині кохання і любові (шлюбу) Лади.

Мова як вияв духовності

Тут ми підходимо до того, що в українського народу є три мови й усі вони глибинні та священні. Найперше — це рідна словесна мова, яка дана Богом для спілкування меж кривими людьми словом, піснею, письмом. Є ще образотворча мова, яка своїми малюваннями чи прокресленими образами в творах мистецтва оповідає про зв'язок народу із світом і його явищами. Ось її основні символи: сонце як джерело світла й тепла; ромб як родюча основа світу; деревце як ознака росту й розвитку життя; хрест як духовна сила світу. Третя мова — це мова звичаю. Вона об'єднує і слово як мову і молитву, і символ як образ і дійство. Обидві втілені у звичай, чим підтримується зв'язок часу, від-

творюється етноісторична лінія розвитку та єднаються нині суцільні люди з предками й пращурами. Тут мова звичаю виступає етнологічним чинником, оскільки дає можливість взнати не тільки час його побутування, а й вік народу.

Так, у звичаї українського народу виносити над головою священну ритуальну страву — кутю, кашу. Так же несе дівчина калиту в рушнику на свято. Так виносять старости коровай на весіллі. Всі вони здійснюють священну місію — віддають пошану Сонцю і Небу, їхнім вишнім силам і присутнім людям. Цей звичай походить ще з часів праукраїнської хліборобської цивілізації — трипільської культури. Цей ритуал відтворено у статутках і в розписах посуду трипільців-оріів шість-п'ять тисяч років тому. На спині, грудях ранньотрипільських чоловічих статуеток — навскісний хрест. Його зображують й українські гончарі на керамічних іграшках. На весіллі старости, які крають священний хліб роду — коровай, пов'язані навхрест рушниками. Хліб, коровай — це Божий дар із вишнього Неба-Свах і старости-свати як його посланці, здійснюють тут божественну місію. Про це промовляють символічні ознаки — навскісний хрест, рушники навхрест. Отож скільки віку звичаю, образу, стільки й віку роду нашому хліборобському.

Звичай є основою віри, культури, становить структуру духовного життя. Сюди належать народні свята, обряди, ритуали, пісні, танці, мистецтво, побут, мораль. Звичай — спільний для всього народу, його неписаний духовний закон. Його важлива цінність — у необхідності, благодатності й спадковості. Він одвічно живе в поколіннях, оскільки регулює життя, наповнює духовним, цебто священним, змістом. Воно розвивається на засадах добра, краси й душевної величч і має втілитися у щастя й здоров'я.

У XX ст., коли на теренах російської імперії запанувала більшовицька ідеологія, почалося не тільки фізичне винищення українців, а й духовних засад нашого життя. Народну культуру відкидали, оголошували віджилою, принижували. Найдавніші українські пісні — народні колядки, які є славними Сонцю красному і Світові білому, міфами про створення Світу, відкинули. Із веснянками зробили парадоксальне: в час, коли природа оживає й розквітає, молоді відучили співати. Те сталося й з іншими святами Сонячного кола: Зеленою Неділею, Купайлом, Весіллям Свічки, Калитою. Духовну систему народних свят, яка віками визначала життя і світогляд народу, єднала його з Богом і Небесами, повністю поруйнували. До цього в 1990-х роках долучилася і Верховна Рада України, затвердивши із семи свят Сонячного кола державними тільки три — Різдво (Коляду), Великдень і Трійцю, розірвавши таким чином духовне коло розвитку. Ми живемо у Сонячній системі й повинні їх усі не просто святкувати, а й через них єднатися зі священними силами Сонця та Світу, черпати від них силу й духовний настрій на славне життя.

Українське весілля за кількістю пісень, танців, життєствердних дійств, духовно-звичаєвих імпрізацій не має собі рівних у культу-

рі слов'янських народів. На це духовне багатство чинився постійний чужорідний компартійний тиск. У розгул брежнєвщини весілля адміністративно перенесли із сонячного дня українців — неділі на суботу — священний день євреїв. Поруйнувавши структуру обряду, відкинувши ритуальні пісні, наснажувальну силу обрядодійств, народне весілля перетворили у застілля з горілкою та “горько”.

Посягання на святощі

У десятиліття суцільного упадку в Україні і фахівці, і політики, і громадяни говорять про зниження рівня життя, економіки. Висовують усілякі ідеї, ухвалюють різні закони, а поліпшення не настає. І тільки одиниці занепокоєні нищенням народної культури, того багатющого духовного спадку, який тисячоліттями світоглядно живив нашу людність. А душу треба виховувати, плепати в рідній купелі, налаштувати її на всевишню добротворність не тільки щодня, а й щогодини, щохвилини. У нас же привчилися не творити й не розвивати, а нищити й паплюжити. Нас довели до того, що ми забули мову звичаю, образотворчу мову. Із найсвітлішого народу нас роблять безголосими. Чого тільки варті зарусифіковані та замеладзені проекти “Голос країни”, “Голос діти” на телебаченні. Замість рідної мови нам накидають мову духовного окупанта. Народне мистецтво в роки марксизму-ленінізму-сталінізму-лібералізму зазнало ідеологічного наступу, утисків фінансових органів. Через це, а також через руйнування образотворчої мови, багато жанрів, як ось гончарство, писанкування, взагалі декоративні розписи, килимництво, художнє ткацтво, вироби з дерева та інші жанри втратили масове поширення. Якщо і є хтось із народних майстрів, то їх уже сприймають як релігійних творців.

Прикладом духовного спотворення народного звичаю є найосновніший символ українського народу — хліб-сіль на вишитому рушнику. Цей витвір рук і душі народу дуже змістовний. Тут хліб символізує Землю, сіль — Сонце, а рушник уособлює духовну силу народу. Ним зустрічають тільки найшанованіших гостей, цебто прихильють перед ними Небо і Землю. По-перше, не всіх підряд варто зустрічати хлібом-сіллю. По-друге, на пошану потрібно відповісти шаною: тричі почергово цілувати хліб і того, хто зустрічає. По-третє, хлі-

бом-сіллю має зустрічати тільки чоловік — хлібороб, батько, а не артистично вдягнені дівчата. За радянського часу московські керівники запозичили український звичай, але спотворили його. Замість того, щоб цілувати хліб, стали його відламувати, вмочати у сіль і відразу їсти на весь телекран. Духовну суть звичаю відкинули і таким він перейшов до керівництва часів незалежної України. Спотворений звичай дає й спотворення життя.

Російсько-комуністична інтернаціоналізація в роки незалежної України змінилася безликою лібералізацією. Нищення культури українського народу не припинилося. Замість її підтримки народну культуру оголосили “шароварщиною” і під цей термін та захід стали ганьбити всі надбання народного духу й умінь. Потім під прикриттям “шляху до Європи” з нас і далі вибивають національно-етнічну ідентичність. Ворожі сили знають, що можливість духовного відродження України знову введе її на сонячну орбіту світового Будтя. Тому замість пристойного життя нас прибивають усілякими труднощами: постійною зневагою українців у ЗМІ, кризами, високими цінами й низькими зарплатами, фізичним нищенням, особливо носія духовності — українського села. Замість здорового способу життя пропагують пияцтво, паління, підкидають наркотики. Замість духовності — аморальність, замість благородства і кохання — розпусту й секс. На нищення української мови, русифікацію суспільства спрямовуються мільярди коштів українофобів. Що тільки означає антиукраїнський закон “Про засади державної мовної політики”, ухвалений Верховною Радою у липні 2012 року, незважаючи на протести науковців академічних інституцій, громадськості. Але ж мова є священною, а її антиукраїнські сили отим антизаконом відкидають із духовності, із світогляду народу. Вона, мова, шось таке, що кожен із нею може бозна як поводитися. А Тарас Шевченко писав як про заповідь: “Знать, од Бога і голос той, і ті слова...”. Виступати проти мови — це виступати проти Бога, а таке на космічному рівні не прощається.

Світогляд народу, в якому втілено духовні ідеали, високу мораль, культуру й змістовну образотворчу мову, влада зовсім відкинула. І все-таки українці тягнуться до своїх духовних основ. Наше завдання — берегти й розвивати народний духовний закон — звичай, свята, обряди, мистецтво, рідну мову. Передаючи їх у спадок наступним поколінням, — нести у майбуття.

Український народ сильний своєю духовністю.

фото Олександра Литвиненка

На здобуття Національної премії України ім. Тараса Шевченка 2013 року

Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка повідомляє, що на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2013 року до Комітету надійшло 41 подання. До участі в третьому турі конкурсного відбору на здобуття найвищої мистецької нагороди України, шляхом таємного голосування, Комітет допустив такі твори:

1. **Буряк Юрій**. Книга поезій “Амалігма”.

Представлено Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

2. **Горлач (Коваленко) Леонід**. Книга поезій “Знак розбитого ярма”.

Представлено Національною спілкою письменників України.

3. **Дочинець Мирослав**. Роман “Вічний. Сповідь на перевалі духу”.

Представлено Асоціацією українських письменників.

4. **Лис Володимир**. Роман “Століття Якова”.

Представлено Національною спілкою письменників України.

5. **Москалець Костянтин**. Книга поезій “Мисливці на снігу”.

Представлено Асоціацією українських письменників.

6. **Околітенко Наталя**. Історичний роман “Рось-Марія”.

Представлено Всеукраїнською творчою спілкою “Конгрес літературів України”.

7. **Пономаренко (Кириченко) Любов**. Книга новел і повість “Сине яблуко для Лонки”.

Представлено Національною спілкою письменників України.

8. **Різняк Левко**. Трилогія “Самотність пророка”, “Поет і владика” та “Доктор і професор”.

Представлено Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

9. **Гальченко Сергій**. Літературознавче та евристичне дослідження і коментарі до раритетів Тараса Шевченка “Тарас Шевченко. Вірші. 1844”, “Повернені шевченківські раритети”, “Тарас Шевченко. Альбом 1845 року”.

Представлено Національною спілкою краєзнавців України.

10. **Тимків Богдан**. Книга “Мистецтво України та діаспори: дереворізьба сакральна й ужиткова”.

Представлено Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

11. **Хай Михайло**. Книга “Музично-інструментальна культура

українців (фольклорна традиція)”.

Представлено Національною спілкою композиторів України.

12. **Коваль Роман**. Історичний нарис “Михайло Гаврилко: і стеком, і шаблею”.

Представлено Асоціацією українських письменників.

13. **Цапленко Андрій**. Документальний фільм “Місто, яке зрадлило” та серія репортажів про події в Україні і світі (інформаційно-публіцистичні програми “Подорожі” та “Подорожі тижня” телеканалу “Інтер”).

Представлено Державним комітетом телебачення і радіомовлення України.

14. **Ілленко Михайло** (режисер), **Кришталович Олександр** (оператор-постановник), **Адамович Роман** (художник-постановник). Художній фільм “ТойХтоПройшовКрізьВогонь”.

Представлено Національною спілкою кінематографістів України та Всеукраїнським товариством “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

15. **Фільц Богдана**. Концерт для фортепіано та симфонічного оркестру, кантати “Любіть Україну”, “Юнакові” на вірші

В.Сосюри та “Пори року” на вірші П. Тичини.

Представлено Національною спілкою композиторів України.

16. **Богомазов Дмитро** (режисер-постановник). Вистави: “Гамлет” У. Шекспіра Одеського академічного українського музично-драматичного театру ім. В. Василька; “Гості прийдуть опівночі” А. Міллера Київського академічного театру драми і комедії на лівому березі Дніпра; “Шуролов” за О. Гріном Київського театру “Вільна сцена”.

Представлено Національною спілкою театральних діячів України.

17. **Чиринюк Дмитро** (режисер-постановник), **Александрович Андрій** (сценограф), **Шевченко Юрій** (автор музики), **Панчук Петро** (виконавець ролі Стальського), **Стальчук Олег** (виконавець ролі Барона). Вистава “Перехресні стежки” за І. Франком Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка.

Представлено Національною спілкою театральних діячів України.

18. **Биструшкін Олександр** (автор, режисер і виконавець проекту), **Ступка Олег** (співавтор і звукорежисер проекту). Аудіоантологія Української Поезії.

Представлено спілкою звуко-режисерів України.

19. **Печорний Петро**. Серія декоративних тарелей за мотивами творів Т. Шевченка.

Представлено Українським фондом культури.

20. **Гарбуз Володимир**. Цикл творів “Барви рідного краю”.

Представлено Національною спілкою краєзнавців України.

21. **Губарєв (Губарев) Олександр**. Цикл гравюр до книги “Українські легенди”, ілюстрації до “Кобзаря” та серія живописних робіт “З доріг далеких і близьких”.

Представлено Національною спілкою художників України.

22. **Мешкова Людмила**. Цикл декоративних панно та керамічних портретів.

Представлено Міністерством культури України.

23. **Стратілат Микола**. Серія творів “Світ тихий, краю милий, моя Україно...”.

Представлено Міністерством культури України.

Комітет із Національної премії України імені Тараса Шевченка

Євген БУКЕТ
Фото Ігоря ГАЙДАЄНКА

«Бібліотека «Слова Просвіти» відтепер у Переяславі

Серією наукових, культурних і художньо-мистецьких заходів відзначив 290-річчя від дня народження видатного українського філософа, просвітителя, педагога Григорія Сковороди державний педагогічний університет його імені в Переяславі-Хмельницькому.

Протягом листопада-грудня в університеті відбулися мистецько-творчі конкурси читців поезії, вокалістів, музикантів. На виставці “Стежинами Переяслава” представили мистецькі твори студентів і викладачів педагогічного факультету: вибірка, графіка, живопис. Фотовиставку “Світ Сковороди” представив фахівець 1-ї категорії відділу інформаційних технологій Віктор Сокол, а виставку тематичної літератури та цикл графічних робіт зі сквородинознавства — інспектор соціально-гуманітарного відділу Сергій Сорока.

Колектив наукової бібліотеки університету на чолі з заслуженим працівником культури України Ольгою Шкирою демонстрував зібрану в книгозбірні бібліографічну Сковородиніану. А на урочистому засіданні, присвяченому 290-й річниці від дня народження Григорія Сковороди, переможці загальноуніверситетського студентського конкурсу “З Григорієм Сковородою крокуємо в майбутнє” отримали нагороди з рук ректора університету доктора історичних наук, професора, академіка НАПН України В. П. Коцура.

26 грудня естафету урочистих заходів завершив навчально-методичний семінар для викладачів і студентів, який проходив у два етапи. В першому презентували освітню програму української Вікіпе-

дії для студентів вищих навчальних закладів, до якої долучився і Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. А в другому — провели презентації літератури, яка побила світ 2012 року. Редакція “Слова Просвіти” (університет — постійний передплатник нашого тижневика) презентувала аудиторії серію видань “Бібліотека «Слова Просвіти»” та подарувала книжки з серії фондам наукової бібліотеки.

Бібліотека педагогічного університету заснована 1986 року. Сьогодні вона важливий у регіоні науковий, навчальний, культурно-просвітницький та інформаційний заклад. Тут діє, серед іншого, читальна зала “Чумацький шлях”, яка поділяється на комп’ютерну й етнічну зо-

ни, прес-зону, музей-архів академіка Ю. Бойка-Блохина, створено й постійно поповнюється новими надходженнями електронний каталог. За створення та реалізацію моделі сучасної бібліотеки вищого навчального закладу, здобутки і творчі напрацювання колективу бібліотеку університету відзначили Дипломом за III місце у конкурсі “Бібліотека року 2011”,

який проводила Українська бібліотечна асоціація. Впровадження інноваційних бібліотечних технологій у практику діяльності вишівської книгозбірні, ефективність співпраці бібліотеки, структурних підрозділів, колективу викладачів і студентів університету продемонстровано й 26 грудня під час екскурсії-подорожі бібліотекою, яку провела її директор Ольга Шкира.

Ключ до розуміння

Щоп’ятниці отримую “Слово Просвіти” — це чесне, патріотичне видання і щиро радію, що Ваша газета, шановні пане Мовчан та редакційна колегіє, чи не єдиний ковчег на нашій “вільній” Україні, який рятує нові покоління від виродження.

Багато статей ми копіюємо, даємо читати всім охочим і “слабозрячим” у політиці, адже є проблеми з передплатою... Тому в Народному домі, який силами рухівців, просвітян, козацької спільноти урочисто відкрили 2007 року, збираємо кращі матеріали з газет, а підшивки “Слова Просвіти” зберігаємо. Тут, у Народному домі, відбуваються засідання просвітянської та козацької ради, заходи, присвячені знаменним датам, збираються члени літературно-мистецької студії “Витоки”, які виповнилося 35! Щосереди, щоп’ятниці відчинені двері Народного дому. Збагатився він матеріалами про народних героїв. Щомісяця відбуваються свята рідного слова, які готують і проводять члени літературно-мистецької студії і в На-

родному домі, і в редакції районної газети “Новий день” (редактор М. Шапка), в бібліотеці, в актових залах музичної, Глибоцької ЗОШ І—ІІІ ст. і ліцею.

На шпальтах “СП” постійно пульсує духовний світ нашого народу. Ви порушуєте різні проблеми, зокрема й щодо виховання молоді через Слово, Мову, Музику і Пісню. І це дуже добре. Багатьом, мабуть, відоме ім’я композитора, етнографа, наставника Кузьми Смаля, який зібрав понад 10 тисяч українських народних пісень в Україні, Польщі, Румунії, Молдові. Цей митець сіяв навколо себе любов і пошану до української пісні, хоч би де був.

До написання цього листа мене спонукала стаття “Книга — від 76-річної хранительки пісень”, де йдеться про талановиту Ульяну Кот (“СП”, ч. 49, за 2012 р.). Уявімо, якби не відшукав її Кузьма Антонович, тисячі пісень розгубилися б у безмежному просторі, а в них — душа наших предків.

Нам добре відоме ім’я Ульяни Кот, бо наш колега, член “Просвіти” і “Витоки” покійний Кузьма Антонович неодноразово розповідав про неї і про інших людей, від яких записав пісні. На превеликий жаль, маестро відійшов у засвіти, залишивши на спомин більше тридцяти книг-скарбів рідної пісні.

Вражало, що він власним коштом їздив у найвіддаленіші села, містечка, селища, відшукував знавців і записував, клав на ноти, упорядковував і допомагав видавати, хоча був уже хворий. А на всіх наших заходах співав, грав, знайомив із новинами в музиці. Виконував твори на скрипці, домрі, піаніно, гітарі, духових інструментах. У молоді роки в нас у Глибокій створив вокально-інструментальний ансамбль “Водограй”.

Мешкав маестро за 30 км від Чернівців і за 60 км від Глибокої, але жодного разу не поскаржився, що тяжко діставатися до нас на чергові заходи під час негоди чи в снігопади.

Одна з важливих сторінок його життя — допомога аматорам, які створюють пісні, а записати, покласти на ноти не можуть, адже не кожен закінчував музичні заклади і знає нотну грамоту.

Зокрема в нашому Глибоцькому районі при газеті “Новий день” плідно працює літературно-мистецька студія “Витоки”, яку близько тридцяти років очолює наша просвітянка Олександра Приходько-Возняк. Вона — авторка двадцяти книжок поетичних і прозових творів, переважна більшість яких присвячена дітям. У її творчому доробку пісні для дітей. А записати їх допоміг Кузьма Смаль.

“Одного разу, — розповідає пані Олександра, — зателефонувала я до Кузьми Антоновича у Кішмань і запропонувала зустрітися у Чернівцях, аби записати мою нову пісню, а у відповідь почула: “Співайте по телефону. Я запишу”. І записав, потім надіслав мені з нотами. Таких тепер у мене зібралось більше десяти. Але маестро не стало і пісні живуть лише у моєму серці”.

Так композитор допоміг їй спільно з Вірою Франчук видати пісеньник “Наш любий край”, із Флорею Леркою, Жоржею Куркан, Миколою Плешканом, Аурікою Крецу видати “Бог посіяв сонце”, де переважна більшість пісень, створені й Олександром Григорівною, і самим Кузьмою Антоновичем.

Цього року Олександра Григорівна відсвяткувала своє 75-річчя у колі друзів і рідних. Вона відвідує дитячі заклади, пропагує рідне Слово і Пісню, іде по життю з вірою у краще майбутнє.

“Слово Просвіти” — ключ до розуміння того, що діється у нашому суспільстві! — говорить пані Олександра. — Читаймо, учітьмо і бережімо святий Божий дар — рідну землю і материнську мову!”

З повагою
Марія МАЙЩУК,
голова громадської організації “Народний дім”, член “Просвіти” та “Витоки”, с. Глибока Чернівецької обл.

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Інститут літератури
ім. Т. Г. Шевченка, “Всесвіт”

Держава слова

Буряк Юрій. Амальгама: Поезії. — К.: Українські пропілеї, 2012. — 881 с.

Амальгамна поезія твориться у просторі “великого часу” — на великій дистанції і з великої перспективи. Це також надає їй епічного спокою й рівноваги. Певно, можна сказати і про неокласицизм такої художньої тканини. Часто вірші написані за мотивами творів світової культури (Сартра, Гессе, Гете тощо).

*Світ лежить у глибоких снігах,
Ворон на гілці б’є крильми й кричє,
Я, Степовий вовк, жену по степах,
Та ніде ні зайця, ні лані не бачу!
Жодних немає — куди не глянь,
А я би сил не жалів у гонитві,
Я взяв би в зуби її, у кігті,
Адже це любов моя — лань...*

(вірш за мотивами Германа Гессе).

Якщо в такій поезії й відчуваєш розпач, біль, утому, то ці емоційні стани не надричні, вони опосередковані “великим часом” і загальним інтелектуалізмом вірша, в якому вчуваються інші голоси. Все було під цим сонцем, нічого кардинально нового в нашому світі вже не буде. В “Амальгамі” можуть змінюватися “декорації” (час, країни, люди), проте не сутність світу. Один із найсильніших за рівнем драматизму у збірці — вірш “Колобіг абсурду”:

*Було в місті три сім’ї,
Які народ поважали,
Створили йому літературу,
Музику, архітектуру,
Собори розмалювали.
...
Але знайшлися заздрісники, і вбивці
Прийшли і всіх постріляли,
Розтягли і повітіягли
В інші краї, до чужих народів,
Порозліталися навіть птаці
Тутешні в інші краї, до бегемотів.*

*Потім самі почали стягатись,
Чогось і чомусь навчатись,
Дітей поробили інтелектуалами,
Видатними вченими і майстрами,
Архітектами і конструкторами —
Аж тут нові вбивці прийшли і всіх до ями
Повкидали, понищили, перестріляли*

І сіли за Тойнбі й томи Фукуяма.

Суб’єкт лірики дошукуються праоснови буття, йому потрібно знайти філософський камінь, аби перетворити... Зрештою, що має перетворитися на що? Здається, це чи не найбільша загадка, наявна в поезії. Попри “епічний” задум книжки, попри наявність в її композиційній основі ритуально-міфологічної інтенції, в ній також помітна математична точність і виваженість, ніби її писав інженер. Поезія Ю. Буряка — це скло у процесі амальгамування, яке, можливо, ще не стало дзеркалом. Дзеркало копіює предмети, а тут ми, радше, маємо справу з перетворенням, із перекодуванням. Малюнок на обкладинці символічно співвідноситься з дзеркалом, проте в цьому дзеркалі перед нами — “кубістичний”, геометричний силует людини. Людини без голови. Проте світло, що падає згорі, створює “ефект присутності”, формує “ілюзію голови”.

С. Малларме вважав, що мистецтво поезії — в уречевленні слова. Для Йосипа Бродського “словесний речизм” мав своє філософське потрактування. Слово в його поезії — це передусім річ. Відлуння Бродського наявні, до речі, і в книжці Юрія Буряка. Невипадково останні вірші книжки — “Відповіді на листи римського друга” — “Відповіді у ритуалі слово виконує охоронну функцію, воно має уберегти найважливішу суть, не дати їй оприятитися у світі. Поезія в “Амальгамі” органічно поєднує ці дві настанови: подати речовий доказ світу у слові й дематеріалізувати речову матерію слова. Для Бланшо поезія й література пов’язані “зі словом, яке не може урватися, адже воно не промовляє, воно є. Поезії не є цим сло-

вом, вони є починком, а от саме це слово ніколи не розпочинається, а завжди промовляє по-новому й завжди починає все спочатку. Однак поет — це той, хто почув це слово, той, хто увійшов у злагоду з ним, посередник, який, виголошуючи це слово, змушує його до безгоміння”. “Поезії — це досвіди, пов’язані з живим наближенням до речей, з порухом, що здійснюється в поважності й праці життя. Щоб написати один-однісінький вірш, потрібно дощенту вичерпати життя”. По-друге, “щоб написати вірш, потрібно вичерпати мистецтво, вичерпати всеньке життя в пошуках мистецтва”. Здається, амальгама також кристалізується з матерії прожитого життя і відчутій культури.

*Ми, що від тебе відпали, протече,
кореню наш,
вітер, хмара і янгол — не чоловік,
а блаж...
вітер, хмара і янгол, глина, камінь, вода —
все, з чого ти, Адаме, все, з чого я, Ада...
Дай мені не відпасти, птах перелітний,
птах,
той, що душею — вліто, а на порозі — прах.*

*Ті алфавітетікони, снів глосарії, сні,
зовсім не те, що сниться,
в назвах лише вони.
Той, Хто Хотів Забрати, біля того моста,
в аркушах не побачив титла ані хреста.
Той, Хто Хотів Забрати
(полум’я з авта, дим),
в аркушах не пробачив,
був до кінця твердим.*

*Довга партія в шашки,
Бог там чи Сатана,
ані в сеніті краю, ані в безодні дна...
 (“Метафори Павича”).*

Юрій Буряк творить нові міфи України. Свій “урбаністичний міф” має, наприклад, Київ.

*“Лейтциг” і Штейнгеля башта,
між Золотих Воріт —
вікна старого міста,
київський міт;
і натовп з морозу проходить
у двері кав’ярні на розі
Верхнього Валу і Володимирської,
збиває сніг
на порозі,
як налід чи літ наліт,
й шапки знімають усі —
кучеряві і голомозі,
всередині — сходи нагору,
келиків дзенькіт, сміх*

*публіки, дим сигаретний,
наче німе кіно —
таліями киянок,
сподами нот...*

Окреме місце у збірці посідає степова Україна — світ архаїзований і первозданий. Водночас поет звертається до неоекспресіонізму, аби передати емоційне збудження, зримість візуального малюнка. Така поезія — це імпресії та медитації, відлуння й образи чогось, що існує в реальності. Проте амальгама має перетворювальну здатність.

Образи, відомі в цій збірці, набувають нових ознак: те, що ми бачили сто разів, блукаючи київськими вулицями, отримує нове життя, нові силуети. Наприклад, вірш “Навколо Володимирської гірки” містить три частини — три часові проекції: 1909, 1986 та 1996 років:

*На цьому узвозі стояли корнети,
був червень, 100 років тому
трамвай дзеленчав, зеленіли кювети,
йшли дві панянки у голубому...*

*Підіймався автобус узвозом на площу,
яка Європейською стане
за кілька років, а зараз дощик —
і автобус плив крізь потоки...*

*мертвого міста, розлами круч —
все реальне і все вже снілось.
Неба радіаційний пучок.
Десь загубився стилос...*

Рух у такій поезії — від знаного до незнаного, і так по колу, яке то звучує простір знання, то розширює його. Ця риса тексту має ренесансну природу — Юрій Буряк переосмислює традиції герметистів. Зрештою, такий тип поезії був нано-во актуалізований у різних європейських традиціях 1920—60-х рр.

Представлена поезія украї сучасна, вона написана сучасною мовою, її читач — це і молода людина, і досвідчений інтелектуал. Автор використовує й інтелектуалізовану лексику, і новітні сленгові слова, проте загальна поетична тканина не містить “швів” несполучності.

*Можливо, ти та покритка й жебрачка,
що з немовлям проходить попідтинню;
можливо, ти в гаремах Емірату,
для секс-рабинь притулках,
ждеш клієнта...*

Не відчуваєш дискомфорту, коли в міні-поемі, яка нагадує уламок міфу, читаєш слова на позначення теперішніх реалій. У цьому полягає властивість поетики фольклорного слова — переплавляти мовну матерію на амальгаму.

Головна і, як на мене, найважливіша особливість книжки Юрія Буряка в тому, що ця поезія спонукає читача до розмислів. Поезія породжує думку і ставання в думці. Якщо все в цьому світі було — в іншу епоху, в іншій країні — то як людині відчутти неповторність миті, як знайти індивідуальність, як залишити по собі щось непроминальне? Якщо світ апіорно несправедливий і жорстокий, якщо людина для досягнення благоді мети може керуватися негідними вчинками — то як тоді людині не схибити, як не стати на шлях гріха? Водночас не скажу, що ця книжка містить властиву для релігійного дискурсу повчальність. Моральна інтенція, етичні завдання — не в поетичній риторичності, а у витворених образах — що поєднують естетичність і етичність, як вірш “У декого з нас”, що відштовхується від думок екзистенційних формул Сартра:

*У декого з нас, що володіють
нещасною свідомістю...
Загострене відчуття батьківщини
У декого з нас, що володіють
нещасною свідомістю...*

*Відібрано мову
У декого з нас, що володіють
нещасною свідомістю...
Відібрано розум і честь, але залишено
совість*

*У декого з нас, що володіють
нещасною свідомістю...
Залишився шанс не зробитися
блудними дітьми
У декого з нас, що володіють
нещасною свідомістю...*

Є право останнього вибору
“Амальгаму” Юрія Буряка представлено на здобуття Національної премії імені Тараса Шевченка 2013 року. Якщо ця премія справді має відзначати твори мистецтва з “великого часу”, то ця збірка варта такої нагороди. Ця книга (розумію, що для нашої мови кращим варіантом є слово “книжка”, проте саме в цьому разі не можу його вжити) писалася впродовж життя, в ній великий розгін і величезна авторська робота, яка в “Амальгамі” витворила історичну й міфологічну модель України як держави слова, як простору інтелектуальної культури.

Спогади ретро-ялинки...

Дивлюся на старезного Діда Мороза (виготовленого 1926 року українським художником Г. Світлицьким для своїх дітей). На обличчі у цього поважного дідуса чи то спогад, чи то суцільне здивування... А ось фрагмент інтер'єру жіночого будуара: причепурена дама квапиться на новорічний бал чи то в Купецькому, чи то в Дворянському зібранні. Неподалік пухнасті ялинки різних часів (від кінця XIX до середини 60-х років XX століття). Одразу впадає у вічі ретро-ялинка середини XX століття, прикрашена переважно скляними іграшками 1950–60-х років. Словом, у Музеї історії міста Києва відкриваю завісу “Спогадів київської ялинки”... І запрошую вас, дорогі читачі, у цю новорічно-різдвяну мандрівку часом.

Уляна ВОЛІКОВСЬКА
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Експозиція нараховує понад тисячу експонатів: іграшки, різдвяні листівки, картини, предмети побуту, світлини. Сподивуючись цю унікальну колекцію, яку збирали протягом п'яти років, можна простежити еволюцію ялинкових прикрас та елементів різдвяного декору від кінця XIX сто-

ліття і до нашого часу. До речі, найстаршим із них уже понад сто років. А сучасні новорічні прикраси на виставці представлені виробами майстрів Києва, Львова, Стрия.

Іграшки радянського періоду (кінець 1930-х—середини 1960-х рр.) віддзеркалюють не тільки історію країни, а й історію родин. Дуже цікаві оздобы з картону кінця XIX—початку XX століття, витворені у техніці дрезденського картонажу. А які милі ватяні фігурки тварин, птахів, казкових героїв, сніжинки з обличчями янголів... Це саморобні дореволюційні іграшки, які виготовляли у родині директора Міського музею М. Ф. Біляшівського.

У Києві 1924—1933 діяла художньо-промислова студія Прахових. Одна з випускниць студії Валентина Булашова згодом стала художником по іграшках.

На виставці можна побачити Діда Мороза (з родини Прахових), виготовленого за малюнками В. Булашової в артілі “Перемога” 1952 року. Пізніше ця артіль стала фабрикою м'яких іграшок.

Із поверненням ялинки 1936 року почали з'являтися радянські ялинкові прикраси. Перші скляні іграшки — із символами радянської доби — зірка, серп і молот, кульки з написом “СССР”. А на 1950-ті припадає неабияке розмаїття ялинкових скляних прикрас. У цей час виробляють вишукані серії іграшок. Так, наприклад, до 150-річчя О. Пушкіна вийшли набори із зображенням пушкінських казкових персонажів. Цікава серія ялинкових іграшок “Чіполіно”

за мотивами казки італійського письменника Дж. Родарі “Пригоди Чіполіно”. Ці унікальні серії також можна побачити на виставці... Спочатку всі ці іграшки випускалися на прищіпках, а згодом з'явилися верхні тримачі та інші види кріплення.

Після виходу фільму “Карнавальна ніч” (1956 р.) почали масово виготовляти прикраси у вигляді годинників і музичних інструментів. 1960-ті, як ми знаємо, характеризувалися розвитком техніки, польотами у космос. Тож ракети, космонавти в скафандрах, супутники були незмінними атрибутами тогочасної новорічної ялинки.

Окремо варто звернути увагу на вітальні новорічні та різдвяні листівки, представлені на виставці. Особливу увагу привертають листівки української еміграції 1940—60-х років, видані в Німеччині, США та Канаді. Майже на кожній із таких міні-картинок зображені колядники з Віфлеємською зіркою. Роботи українського художника Вадима Доброліжа, що певний час жив і тво-

рив у Канаді, оздоблені українським візерунком і мають релігійний характер.

СЛОВО *Просвіти*

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2013

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у січні — 27 500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

